नेपाल सरकार
गृह मन्त्रालय
जिल्ला प्रशासन कार्यालय
जुम्ला

जिल्ला प्रशासन कार्यालय, जुम्ला

विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना, २०७८

१. कार्यकारी सारांश

प्राकृतिक रुपले जुम्ला जिल्ला एक रमणीय र सौन्दर्य स्थान भएता पनि एक संवेदनशील क्षेत्रका साथै प्राकृतिक प्रकोपले यसलाई चुनौती दिदै आएको छ भने बाढी, पहिरो, आगलागी, खडेरी, अतिवृष्टी, शितलहर, चट्याङ, वन्य जन्तुको आक्रमण तथा भूकम्प जस्ता प्रकोपहरुबाट उच्च जोखिममा रहेको छ । जसरी नेपाल विश्वमा भूकम्पीय जोखिमका हिसाबले ११ औ स्थानमा, पानीजन्य प्रकोपका दृष्टिकोणले ३० औं स्थान, जलवायु परिवर्तनको दृष्टिकोणले विश्वमा चौथो स्थानमा, बहुप्रकोप जोखिमका दृष्टिकोणबाट २० औं जोखिमयुक्त राष्ट्रको रुपमा रहेको छ, त्यस्तै जुम्ला पनि बहुप्रकोपीय जोखिमको हिसाबले उच्च स्थानमा रहेको पाईन्छ । यस्ता विपद्वाट जोगाउन र प्रकोप सृजित विपद्को समयमा प्रभावकारी रुपमा मानवीय सहायता परिचालन गर्न र सम्बन्धित निकायहरुको जिम्मेवारीलाई प्रष्ट किटान गर्नका लागि विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजनाले महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्दछ ।
आपत्कालमा गरिने प्रभावकारी मानवीय प्रतिकार्यमा संलग्न निकायहरूको पूर्वतयारीको स्तर, उपलब्ध स्रोत साधन तथा समन्वयको ठूलो भुमिका रहन्छ । तसर्थ, प्राकृतिक तथा मानव सिर्जित जुनसुकै खालका विपद्का घटनाबाट हुन सक्ने जीउधनको क्षतिलाई न्यूनीकरण गर्नका लागि विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना एउटा महत्वपूर्ण पक्ष हो । यसले विपद्को ब्यवस्थापन गर्नुका साथै समुदायहरुको विपद् उत्थानशील क्षमतामा अभिवृद्धि तथा परिचालन गर्नमा मद्धत पुऱ्याउँदछ ।

जुम्ला जिल्लामा बिशेष गरी बाढी, पहिरो, आगलागी, हावाहुरी, असिना, खडेरी, माहामारी र जंगली जनावरको आक्रमण जस्ता विपद्का घटनाबाट बढी प्रभावित भइरहेको तथ्याङक रहेको छ । विगत दुई बर्षदेखि जुम्लामा फैलिएको कोभिड-१९ महामारीले पनि असर गरिरहेको अवस्थामा अझ वढि प्रभावकारी तरिकाले पुर्व तयारी तथा प्रतिकार्य गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

नेपाल सरकार गृह मन्त्रालयबाट जारी भएको **विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना तर्जुमा मार्गदर्शन २०६७ (प्रथम संशोधन २०७६), राष्ट्रिय विपद् प्रतिकार्य कार्यढाँचा, २०७० (प्रथम संशोधन, २०७५)** साथै नेपाल सरकारको मिति २०७४ कात्तिक ०५ गतेको मन्त्री परिषदको बैठकको निर्णय अनुसार परिमार्जित **विपद् जोखिम न्यूनिकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४ (प्रथम संशोधन, २०७७)** जस्ता दस्तावेजहरुका मार्गदर्शन तथा स्थानीय गाउपालिका र नगरपालिकाबाट संकलित सूचना र जिल्ला आपतकालिन कार्यसञ्चालन केन्द्रबाट प्राप्त सूचनाको आधारमा जुम्ला जिल्लाको 'विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना २०७७ मा आवश्यक पुनराबलोकन र परिमार्जन सहित जुम्ला जिल्लाको विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना २०७८ (११ औ अद्यावधिक) तयार गरिएको छ ।

यस योजनामा विपद पुर्व तयारी तथा प्रतिकार्यका लागि ७ वटा विषयगत क्षेत्रहरुलाई प्राथमिकता दिईएको छ । साथै यसका अलावा बिषयगत क्षमता र खाडल (Gap) पहिचान समेत समावेश गरिएका छन ।

बिजया कुमारी प्रसाई
प्रमुख जिल्ला अधिकारी

२. पृष्ठभुमी

जुम्ला जिल्लामा विभिन्न समयमा पहिरो, आगलागी, माहामारी, हिमपात, जगंली जनावरको आतंक र भुकम्प वाट जनधनको क्षति भईराख्ने भएकोले, प्रकोपहरुको जोखिम वाट वच्न र वचाउनका लागि जिल्लाको विपद पुर्व तयारी तथा प्रतिकार्य योजना बनाई यस योजना अनुसार क्रियाकलापहरु संञ्चालन गरिदै आईरहेका छन । मनसुनजन्य विपद हावाहुरी र चट्याङलाई समेत मध्यनजर गर्दै कोभिड १९ को माहामारीलाई समेत यस योजनामा समावेश गरी मार्गदर्शनका लागि न्युनतम मापदण्ड तथा व्यवस्थाहरु मिलाईएको छ ।

३. जिल्लाको संक्षिप्त परिचय

नेपालको वर्तमान संघीय संरचना अनुसार जुम्ला जिल्ला कर्णाली प्रदेशका १० जिल्लाहरु मध्ये एक हिमाली जिल्ला हो । यहाँको भूभाग केही भिरालो केही समथर र केही उच्च समस्थली खालको छ जहां ठुला ठुला फाँटहरु अवस्थित छन । यस जिल्लाको नामाकरणका सम्बन्धमा २ वटा किम्बदन्तीहरु सुन्न पाइन्छ । पहिलो किम्बदन्तीका अनुसार खलङ्गा बजारको पुर्वतिर नेपाली सेनाको नं २४ बाहिनी रहेको स्थान देवल डाँडा र साविकको क्षेत्रीय प्रहरी कार्यालय रहेको स्थान गरल डाँडा जसलाई जुम्लयाहा डाँडा भनिन्छ । जनश्रुति अनुसार परापुर्व कालमा खलंगामा रहेका दत्तात्रय मुनीलाई डस्न दुईवटा अजंगका नाग आउँदा मुनीलाई डस्न नपाउँदै स्वामीको शक्तिले दुबै नाग एकैचोटी भष्म भई देवल र गरल नामका जुम्ल्याहा डाँडा बनेछ्न । यीनै जुम्ल्याहा डाँडाको आधारमा जुम्ला नामाकरण हुन गएको भन्ने किम्बदन्ती छ भने अर्को किम्बदन्ती अनुसार जुम्ला जिल्लाकै पूर्वमा रहेका तिला र जवा गरी जुम्लयाहा नदीको आधारमा पनि जुम्ला नाम रहन गएको जनश्रुति पाईन्छ ।

३.१ ऐतिहासिक पृष्ठभुमि

हालको जुम्ला जिल्ला नागराजको पालामा जावेश्वरको देश भनेर चिनिन्थ्यो । यस जिल्लाको सदरमुकाम खलंगामा सबभन्दा पहिले प्राचिन कालमा भारतबाट आएका चन्दननाथ बाबा सहित दुईजना ब्रह्मचारीहरुले बस्ती बसाई कृषि र शिक्षाको प्रचार प्रसार गरेका थिए भन्ने लोकोक्ति रहेको पाईन्छ । नागराजका अग्रज सिजाली मल्ल राजाहरुको पालामा पूर्वमा कालीगण्डकी, पश्चिममा बद्री केदार, उत्तरमा मानसरोवर तक्लाखार र दक्षिणमा जामुकुईने घाटसम्म फैलिएको थियो । गोर्खाली राज्यको बिजय पछि पुर्वमा ठाँगे, पश्चिममा कर्णालीको रामघाट र बाजुरा उत्तरमा यारीलिमी गैरीलेख र दक्षिणमा जाजरकोट र दैलेखको सीमा भित्रको भुमि कायम गएिको थियो । राणा शासनकालमा शासन सुविधाका लागि १८ दरामा बिभाजित भई वि.सं.२०१९ साल पछि अञ्चल बिभाजन हुँदा पूर्वमा तिलानदी, पश्चिममा रामघाट, उत्तरमा घोर्चीलेक र दक्षिणमा दैलेख जिल्ला भएको ४९ गाउँपञ्चायतको भुमी नै जुम्ला जिल्ला थियो भने हाल पुर्वमा मौर्य लेख, पश्चिममा नाग्मगाउँ, उत्तरमा घोर्चेलेक र दक्षिणमा जाजरकोट जिल्लाको सीमाना भित्र कायम जिल्ला नै जुम्ला जिल्ला हो । हालको संघीय संरचना अनुसार यस जिल्लामा ८ वटा स्थानीयतहहरु रहेका छन ।

३.२ भौगोलिक बनावट

जुम्ला जिल्लाको पूर्वमा डोल्पा, पश्चिममा कालिकोट, उत्तरमा मुगु र दक्षिणमा जाजरकोट जिल्ला रहेका छन् । कुल २५३१ वर्ग किलोमिटर क्षेत्रफलमा फैलिएको जुम्ला जिल्ला २८^{0} ५८′ उत्तर देखि २९^{0} ३०′ उत्तरी अक्षांश र ८१^{0} २८′ देखि ८२^{0} १८′ पूर्वी देशान्तर सम्म फैलिएकोछ । क्षेत्रगत रुपमा जुम्ला जिल्लालाई चौधबीस, आठबीस, पाँच र सिंजा क्षेत्र गरि चारवटा क्षेत्रमा विभाजन गरिएकोछ । यो जिल्लाको अवस्थिति समुन्द्री सतहबाट ९१५ देखि ४६७९ मीटर उचाईसम्मको भु-भागमा रहेको छ ।

बिजया कुमारी प्रसाई
प्रमुख जिल्ला अधिकारी

३.३ हावापानी तथा जलवायु

अग्ला लेकहरुदेखि नदी किनारका होचा वेशीहरुसम्म रहेको यस जिल्लाको भौगोलिक विविधताले गर्दा यहाँ हावापानी सबै ठाउँमा एकै प्रकारको छैन । उच्च लेकाली भू-भागमा अति जाडो र ठण्डी हुन्छ भने मध्य पहाडी भागमा गर्मी मौसममा केही न्यानो र हिउँदमा बढी ठण्डी हुने गर्दछ । भौगोलिक वनावटको आधारमा यहाँ मुख्य तीन किसिमका ठण्डा, सुख्खा र शितोष्ण हावापानी पाइन्छ ।

यस जिल्लाको हावापानीको सन्दर्भमा अधिकतम तापक्रम ३० डि.से. र न्यूनतम -१२ डि.से. सम्म रेकर्ड गरिएको पाईन्छ । वार्षिक औषत वर्षा ८०० मि.मि., औषत सापेक्षिक आद्रता ४३.३ प्रतिशत रहेको र जाडो मौसममा अत्याधिक चिसो हुनुका साथै अधिकांश स्थानमा हिमपात हुने गर्दछ ।

४. कार्ययोजनाको उद्देश्य

- विपद पूर्व, विपदको समयमा र विपद पछि गर्नु पर्ने कार्यहरूको पूर्वतयारी गर्नु ।
- विपद प्रभावितहरूलाई तत्काल उद्धार तथा राहत सेवा पुऱ्याउन सरल पार्नु ।
- विभिन्न निकाय तथा संघसस्थाहरू बीच समन्वय गरि कार्यक्रमलाई एकीकृत रूपमा अगाडि लैजानु ।
- कार्ययोजना प्रकाशन गरी सम्बन्धीत निकायहरूलाई जिम्मेवार वनाउनु ।
- कोरोना भाइरस (कोभिड-१९) को माहामारीलाई मध्येनजर गर्दै जोखिममा रहेका क्षेत्रहरुको संकटासन्नता विश्लेषण गरी स्थानीय श्रोत, साधन र क्षमताको पहिचान गर्नु ।

५. योजना अद्यावधिक गर्दा अवलम्वन गरिएका प्रक्रिया

विपद् पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्य योजना तर्जुमा गर्ने क्रममा जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति जुम्ला तथा सरोकारवाला निकायहरु बिच अन्तरक्रिया बैठकवाट प्राप्त सल्लाह सूझावहरुलाई अवलम्बन गर्दै जिल्लामा कार्यरत अन्तरराष्ट्रिय तथा राष्ट्रिय संस्थाका साझेदाहरु मिली योजना अद्यावधिक गरिएको छ । यसैगरी विगतमा स्थानीय तहमा निर्माण गरिएका विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजनाहरुलाई समेत आधार वनाई यो अद्यावधिक योजना २०७८ लाई जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति, जुम्लाले पारित गरि आधिकारिक दस्तावेजको रुपमा अनुमोदन गरिएको छ ।

६. विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धि संवैधानिक कानुनी तथा नीतिगत व्यवस्थाहरु

६.१ नेपालको संविधान

प्राकृतिक प्रकोपबाट हुने जोखिम न्यूनीकरण गर्न पूर्व सूचना, तयारी, उद्दार राहत एवम् पुनर्स्थापना गर्ने कार्यलाई प्राकृतिक साधन स्रोतको संरक्षण संवर्द्धन र उपयोग सम्बन्धी नीतिमा समावेश गर्नुका साथै प्राकृतिक तथा गैर प्राकृतिक विपद् पूर्व तयारी उद्धार तथा राहत र पुनर्लाभ संघ र प्रदेशको साझा अधिकारको रुपमा परिभाषित गरिनुका साथै विपद् व्यवस्थापन संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकार तथा स्थानीय तहको अधिकार सुचीमा समेत समावेश गरी विपद् व्यवस्थापन कार्यलाई संवैधानिक रुपमा नै सुनिश्चित गरेको छ ।

६.२ स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४

यस ऐन अनुसार स्थानीय तहलाई विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी देहाय बमोजिमको विभिन्न जिम्मेवारी निर्धारण गरेको छ ।

- विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी स्थानीय नीति कानून मापदण्ड योजनाको कार्यान्वयन अनुगमन र नियमन गर्ने ।
- स्थानीय स्तरमा विपद् पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्य योजना पूर्व सूचना प्रणाली खोज तथा उद्धार राहत सामाग्रीको पूर्व भण्डारण, वितरण र समन्वय गर्ने ।
- स्थानीय तटवन्ध नदी र पहिरोको नियन्त्रण तथा नदीको व्यवस्थापन र नियमन गर्ने ।

-
-
- विपद् जोखिम क्षेत्रको नक्सांकन तथा वस्तीहरुको पहिचान र स्थानान्तरण गर्ने ।
- विपद् व्यवस्थापनमा संघ प्रदेश र स्थानीय समुदाय संघ संस्था तथा निजी क्षेत्रसंगको सहयोग, समन्वय र सहकार्य गर्ने ।
- विपद् व्यवस्थापन कोषको स्थापना तथा सञ्चालन र स्रोत साधनको परिचालन गर्ने ।
- विपद् जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धी स्थानीय स्तरका आयोजनाको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने ।
- विपद् पश्चात स्थानीय स्तरको पुनर्स्थापना र पुनर्निर्माण गर्ने ।
- स्थानीय स्तरको विपद् सम्बन्धी तथ्याङ्क व्यवस्थापन र अध्ययन अनुसन्धान गर्ने ।
- स्थानीय आपतकालीन कार्य सञ्चालन गर्ने ।
- समुदायमा आधारित विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यक्रमको सञ्चालन लगायत विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी अन्य कार्य गर्ने ।

६.३ विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७४

जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति तथा स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिको व्यवस्था गरी विपद् व्यवस्थापनका सम्बन्धमा तयारी, प्रतिकार्य तथा पुनर्लाभका विभिन्न जिम्मेवारी तोकिएको छ ।

६.४ १५ औं आवधिक योजना (२०७६/०७७ - २०८०/८१)

- विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन गर्ने विपद् उत्थानमैत्री शासन पद्धतिको सुदृढीकरण गर्नु ।
- तीन तहमा बहु प्रकोप जोखिम नक्सांकन/सुचनामा आधारित विपद् जोखिम पूर्वानुमान, पूर्वतयारी, प्रतिकार्य र पुनर्लाभ सम्बन्धि क्षमता विकाससंगै विपद् जोखिम संवेदनशील योजना तथा पूर्वाधार निर्माण प्रक्रिया सुनिश्चित गर्नु ।
- विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका लागि सार्वजनिक, निजी तथा सामुदायिक लगानी वृद्धि गरी समुदाय स्तरदेखि नै उत्थानशील क्षमता अभिवृद्धि गर्नु ।
- विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका लागि बृहत सहभागिता सुनिश्चित गरी सचेतना अभिवृद्धि गर्दै विपद् पश्चातको पुनर्लाभ, पुनर्स्थापना, पुनर्निर्माण र नवनिर्माणका कार्यलाई सबल र उत्थानशील बनाउनु ।

६.५ विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय नीति, २०७४

- पुनर्स्थापना र पुनर्निर्माणमा अँझै राम्रो र अँझै बलियो बनाऔं (Build Back Better) भन्ने अवधारणा अवलम्बन गर्ने ।
- संघ, प्रदेश, स्थानीय र समुदाय स्तरमा विपद् व्यवस्थापन कोषको व्यवस्था गर्ने ।
- संघदेखि स्थानीय तहसम्म उद्धार टोली स्थापना गर्ने ।
- विकास सँग सम्बन्धित प्रत्येक सार्वजनिक संस्थाहरुले कम्तिमा पाँच प्रतिशत वार्षिक बजेट स्थानीय विपद् जोखिम न्यूनिकरणका लागि छुट्याउनु पर्ने ।
- बैंक तथा वितीय संस्थाहरुबाट विपद् प्रभावित समुदायलाई सहुलियत कर्जाको व्यवस्था गर्ने ।
- विपद्का कारण पर्न सक्ने क्षतिलाई सम्बोधन गर्न जीवन र गैर जीवन बीमामा योजनाहरु प्रवर्द्धन गर्ने ।
- स्थानीय तह, समुदाय, सामुदायिक संस्था, विद्यालय तथा अस्पतालहरुमा समावेशी विपद् जोखिम व्यवस्थापन समितिहरु गठन गर्ने ।

विजया कुमारी प्रसाई
प्रमुख जिल्ला अधिकारी

- असुरक्षित स्थानहरुमा बस्ती विस्तार नियन्त्रण गर्ने तथा असुरक्षित वस्तीहरुलाई सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरणका लागि प्रोत्साहन गर्ने लगायतका नीतिहरु समावेश गर्ने ।

६.६ राष्ट्रिय विपद् प्रतिकार्यको कार्यढाँचा, २०७०

राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय सहायतता तथा समन्वयको ढाँचा उल्लेख गर्नुका साथै विपद् प्रतिकार्यका लागि तोकिएका जिम्मेवार नेतृत्वदायी निकायहरुले तोकिएको समयाबधिभित्र सञ्चालन गर्नुपर्ने गतिविधिहरु समेत उल्लेख गरेको छ ।

६.७ दीगो विकास लक्ष्यहरु (२०१५-२०३०)

सुरक्षित पूर्वाधार निर्माण गर्ने, जलवायु परिवर्तन र यसका प्रभावको न्यूनीकरण गर्ने, समावेशी सुरक्षित दीगो शहरीकरण र बस्ती विकास गर्ने जस्ता लक्ष्यहरु समावेश गरेको छ ।

६.८ विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय रणनीतिक कार्ययोजना (२०१७-२०३०)

प्राकृतिक तथा गैर प्राकृतिक विपद् वाट जीवन तथा सम्पत्ति, स्वास्थ्य, जीविकोपार्जन तथा उत्पादनका साधनहरू, भौतिक एवं सामाजिक पूर्वाधार, सांस्कृतिक एवं वातावरणीय सम्पदामा हुने क्षतिको उल्लेख्य रूपमा न्यूनीकरण गर्न विभिन्न रणनीतिक क्रियाकलापहरूको पहिचान गरी आवधिक तथा वार्षिक योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्दै विपद् जोखिम रोकथाम, पूर्वतयारी, प्रतिकार्य एवं पुनर्स्थापना तथा पुनर्निर्माणको सुदृढीकरण र उत्थानशीलता अभिवृद्धि गरी विद्यमान विपद् जोखिम तथा क्षतिको न्यूनीकरण र नयाँ जोखिमको रोकथाम गर्नु यो रणनीतिक कार्ययोजनाको उद्देश्य रहेको छ ।

७. योजनाको औचित्यता

विपद्बाट प्रभावित समुदायलाई सहयोगको आवश्यकता पर्दछ र सहयोग कार्यलाई जतिसक्दो छिटो र छरितो गराउनु पर्दछ जसले गर्दा थप क्षति हुनबाट बचाउन सकिन्छ । विपद् व्यवस्थापनका ३ वटा चरणहरु रहेकाछन, जसमा पहिलो चरणमा विपद् अघि गरिने व्यवस्थापन पूर्वतयारी र क्षति न्यूनीकरणका कार्यहरू पर्दछन्, दोस्रो चरणमा विपद् भैरहको बेलामा खोज उद्धार तथा आपतकालिन आवास र राहत पर्दछन भने तेश्रो चरणमा विपद् पछिको उद्धार तथा राहत, पुनर्स्थापना र पुनर्निमाणका गतिविधिहरू पर्दछन ।

राहत प्रतिकार्यमा गरिने लगानी र प्रतिफलभन्दा विपद्पूर्व न्यूनीकरण र पूर्वतयारीका गतिविधिहरु संचालन गर्न सकिएमा विपद् पश्चात हुने असर धैरै गुणाले कम हुन्छ भने मान्यता अध्ययनहरूले देखाएको छ । विपद् पूर्व गरिने न्यूनीकरण र पूर्वतयारीका कार्यहरूलाई महत्वका साथ कार्यान्वयन गरिनु पर्दछ । यो कार्ययोजना प्रकोपहरुबाट प्रभावित समुदायमा न्यूनतम मानवीय सहायताहरू पूर्ति गर्नका निमित्त समयमै र समन्वयात्मक ढंगले मानवीय सहयोग उपलब्ध गराई विपद्बाट हुने तत्कालीन असरहरूलाई कम गराउने उदेश्यका साथ तयार गरिएको छ ।

अहिले विश्वव्यापी महामारीको रुपमा फैलिरहेको कोरोना भाइरस (कोभिड १९) संक्रमण रोकथाम तथा प्रतिकार्यका लागि भएका पहलहरुलाई समेत मध्येनजर गरि योजनामा समेटिएका छन, जसले गर्दा विपद व्यवस्थापनमा सहजता आउने आशा गरिएको छ ।

८. योजनाका सीमा

सबै विषयका आफ्नै महत्व र सीमा हुन्छन्। यस योजनाका पनि निम्नअनुसार सीमा रहेका छन्:

१. जिल्लाको विपद्को सबभन्दा खराब परिस्थितिलाई अनुमान गरी बनाइएको हुँदा यसमा उल्लेखित क्रियाकलाप तथा बजेट महत्वकांक्षी रहने छन ।
२. विपद् प्रतिकार्य योजना प्रत्यक्ष विकास निर्माणसँग सम्बन्धित नभएर विपद्को समयमा मात्र
३.

विजया कुमारी प्रसाई
प्रमुख जिल्ला अधिकारी

कार्यान्वयनमा आउने भएकाले विपद् नपरेमा यस प्रतिकार्य योजना सँग सम्बन्धित सबै प्रावधानहरु निस्कृय रहनेछन्।

४. यस योजना राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय मान्यता अनुरुप क्षेत्रगत (Cluster) अवधारणा अन्तर्गत तर्जुमा
गरिएको छ ।

५. जिल्लास्थित सरकारी निकाय, स्थानीय तह तथा संघ संस्थाहरुले क्षमता अभिवृद्धिका कार्यमा जोड दिनुपर्ने हुन्छ ।

६. विपद् परिहालेको अवस्थामा योजना अनुरुप मानवीय सहयोग उपलब्ध गराउन जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिसँग स्रोतको अभाव हुने भएकोले योजना अनुरुप विपद् प्रतिकार्यका कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सरकार, केन्द्रीय विपद् व्यवस्थापन समिति र दाताहरुको सहयोग लिनुपर्ने सम्भावना हुनसक्छ ।

९. विपदको अवस्था विश्लेषण तथा समस्या पहिचान

विगत केही बर्षदेखी जुम्ला जिल्लामा विपदबाट प्रभावित जनसंख्या, धनजनको क्षतिको विवरण जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति वाट संकलन गरिएका छन् । जिल्लाको बस्तुस्थिती संग परिचीत हुनका लागि जिल्लाको पार्श्वचित्रलाई समेत अध्ययन गरिएको छ । जुम्ला जिल्लाका सवल पक्षहरु तथा अवसरहरु हुँदा हुँदै पनि बिकाससंग सम्वन्धित प्रशस्त चुनौतीहरु पनि छन् । यस्ता विकाससंग सम्वन्धित बिषयहरुमा मानिसहरुले प्राकृतिक विपदहरुको सामना कसरी गर्दछन् भन्ने कुरालाई निर्धारण गर्दछन् । सामाजिक, आर्थिक तथा शैक्षिक क्षेत्रमा धनी र गरिव बीचको खाडल यस जिल्लामा फराकिलो अवस्थामा रहेको छ । यी सबै सूचकहरुले मानिसहरुको प्राकृतिक विपद संग जुध्ने क्षमतालाई निर्धारण गर्दछन् । कृषि उत्पादन तथा खाद्य सुरक्षाको अवस्था समेत सन्तोषजनक नरहेको र पानी जन्य प्रकोपका कारण जनधनको क्षती तथा कृषि उत्पादनमा प्रत्यक्ष नकारात्मक असर परेको देखिन्छ ।

९.१ चुनौंतीहरु

विपदको सामना गर्न सक्ने विपन्न समुदायको कमजोर क्षमता, तीव्र जनसंख्या वृद्धि, लैगिंक विभेद, युवाहरुको पलायन, समुदायमा आधारभुत सुविधाहरुको कमी, स्थानीय बिकासमा स्थानीय साधन स्रोतहरुको अनुचित प्रयोग, स्वास्थ्य तथा सरसफाई सम्बन्धि जनचेतनाको कमी, समुदायमा सचेतना मुलक गतिविधीहरुको अभाव तथा कोभिड - १९ को सामना गर्न सक्ने संरचनाहरुको कमी मुख्य चुनौंतीका रुपमा रहेका छन् ।

९.२ अवसरहरु

जुम्ला जिल्लामा विपद पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यमा काम गर्न विभिन्न सरोकारबालाहरुवीच समन्वय गर्ने साधनको रुपमा यो योजना सहयोगी सिद्ध हुन सक्छ ।

९.३ आवश्यकता पहिचान

बाढी तथा पहिरोको जोखिममा रहेका समुदायहरु सामाजिक, आर्थिक तथा साङगठनिक रुपमा कमजोर हुन्छन् । खाद्य असुरक्षा, शौचालय, स्वास्थ्य तथा सरसफाईका सुविधाहरुको सिमितता, पहिरोका कारण सुरक्षित बासस्थान आदि विपदवाट प्रभावितहरुले सामना गर्ने मुख्य समस्याहरु हुन । परिणाम स्वरुप प्राकृतिक तथा मानवजन्य प्रकोपहरुसंग समुदायको सामना गर्ने क्षमता निकै कमजोर हुन्छ । यस्ता समस्याहरुलाई सम्वोधन गर्न समुदायलाई सशक्तीकरण गर्ने र प्रभावकारी समन्वयको संयन्त्र बनाउन अत्यन्त जरुरी देखिन्छ ।

बिजया कुमारी प्रसाई
प्रमुख जिल्ला अधिकारी

१०. परिस्थिती तथा योजना तर्जुमा सम्बन्धी पूर्वानुमान

जुम्ला जिल्लामा विगत लामो समय देखि भएका विभिन्न बहुप्रकोप प्रभाव मध्ये बाढीपहिरो, आगलागी, वन डढेलो, चटचाङ, जगंली जनावरको आक्रमण तथा हालसम्म जिल्लामा गरिएका विपद् जोखिम न्यूनीकरणका क्रियाकलापहरूलाई मध्येनजर गरी २०७८ (सन् २०२१) का लागि योजना तर्जुमा गरिएको छ । गत बर्षमा नै यस जिल्लामा आगलागीबाट हालसम्मकै सबै भन्दा बढी जनसंख्या प्रभावित भएको तथा त्यस पूर्व र तत्पश्चातका समेत विपद्हरूको प्रभावलाई ध्यानमा राखी जिल्लाका ८ वटा स्थानीय तहहरु, ७ वटा क्षेत्रगत अगुवाहरु र सम्वद्ध मानवीय सहायतामा कार्यगर्ने निकायहरुसँग समन्वय गरि यस वर्ष २०७८ (सन् २०२१) लाई निम्न वमोजिम विपदको् असरहरुको पूर्वानुमान गरी प्रतिकार्य योजना तयार गरिएको छ ।

१०.१ पहिरो

पहिरोको घटना र यसको पुनरावृत्ति सम्बन्धी तथ्याङ्क विश्लेषण गर्दा यस जिल्लामा एक मुख्य प्रकोपको रुपमा रहेको पाईन्छ । पहिरो पहाडी जिल्लामा बर्षाको समयमा प्राय: नियमितरुपमा घटिरहने घटना हो भने हिउदमा सुख्खा पहिरो पनि आउने गर्दछ । पहाडी तथा हिमाली क्षेत्रमा भिरालो जमिन भएका कारण खेतवारी र वस्तीहरु यस प्रकोपको सम्मुखतामा (Exposure) रहेका छन् । पहिरोले विशेषगरि वर्षायाममा सडकहरुमा क्षति पुग्दा यातायात संचालनमा अवरोध सृजना भई सडक दुर्घटनामा समेत बृद्धि हुने गरेको छ । प्राविधिक हिसावले सडकको इन्जिनियरिङ्ग डिजाइन विना जथाभावी निर्माण गरिएका सडकका कारणले गर्दा पनि पहिरोका घटनाहरुमा वृद्धि भइरहेकोछ ।

१०.२ बाढी

सम्भावित बाढीको विपद्बाट प्रभावित समुदायलाई शिघ्र उद्धार तथा राहत सेवा पुऱ्याउन विगत देखि नै क्षेत्रगत अवधारणामा आधारित भएर योजना बमोजिम प्रतिकार्यका गतिविधिहरू संचालन भैरहेका छन । बिगतका वर्षमा तिला नदी तथा अन्य खोलामा आएको बाढीबाट यस जिल्लाका अधिकाँस गाउँपालिकाहरू तथा चन्दननाथ नगरपालिका क्षेत्रमा असर परेको थियो ।

१०.३ आगलागी तथा डढेलो

जुम्ला जिल्लामा आगलागीको विपद् प्रत्येक वर्ष हुने गरेको तथ्याङ्कले देखाउछ । समुदायका मानिसहरूको असावधानीपूर्वक आगोको प्रयोग, बिद्युत सट, घरको वनावट आदिले गर्दा आगलागीका घटनाहरु हुने गरेको पाइन्छ । आगलागीका घटनाहरु धेरैजसो जंगल आसपास तथा घनाबस्ती भएका क्षेत्रहरूमा हुने गरेको तथ्यांकले देखाउछ ।

१०.४ हिमपात तथा हिम पहिरो

हिमाली जिल्लाहरूमा हिउँदको महिना मंसिर देखि माघ/फाल्गुनसम्म हिउँ पर्ने र अत्यधिक चिसो हुने गर्दछ । चिसोबाट बालबालिका र जेष्ठनागरिकहरुलाई बढी असर हुने गरेको पाईन्छ । यस जिल्लामा हिउँ पर्ना साथ चिसो सुरु हुने र बालबालिका तथा जेष्ठनागरिकहरुमा निमोनियाको प्रकोप देखिने गरेको छ । हिमपातको असर कम गर्नका लागि सरोकारवाला निकाय तथा जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिले समयमा सतर्कता अपनाउने गरी योजनामा कृयाकलापहरु समावेश गरिएको छ । यस समयमा आवश्यकता अनुसार दाउरा उपलब्ध गराई गाउँबस्ती, शहरमा सामुहिक रुपमा आगो ताप्ने व्यवस्था र न्यानो कपडा तथा कम्वल वितरण गर्ने योजना मिलाउनु पर्ने देखिन्छ ।

विजया कुमारी प्रसाई
प्रमुख जिल्ला अधिकारी

१०.५ महामारी तथा कोरोना भाइरस (कोभिड-१९)

यो नयाँ प्रजातिको भाइरस हो जुन मानव जातिमा पहिलो पटक पहिचान भएको छ । यस भाइरसले मानिसमा सँक्रमण गर्दछ । यस भाइरसले सामान्य रुघाखोकी देखि गम्भीर प्रकारको श्वासप्रश्वासमा अवरोध पुयाई मानिसको मृत्यू सम्म हुन सक्दछ ।

चीनको हुवान प्रान्तबाट डिसेम्वर २०१९ देखि शुरु भई हाल विश्वभरी माहामारीको रुपमा फैलिरहेको कोरोना भाइरसलाई विश्व स्वाथ्य संगठनले कोभिड-१९ को नाम दिएको छ । यसलाई विश्वव्यापी महामारीको रुपमा घोषणा गरिएको छ । हाल विश्वमा कोरोना भाइरस (कोभिड - १९) को दोश्रो भेरियन्टले विश्वलाई आक्रान्त बनाई रहेको छ । बिज्ञहरुका अनुसार कोभिड - १९) को तेश्रो भेरियन्ट पनि आउने र जुन पहिलो र दोस्रो भन्दा अझबढी घातक हुनसक्ने अनुमान गरिएको छ ।

१०.६ जंगली जनावरको आक्रमण

जुम्ला जिल्लामा जंगली जनावरको आक्रमणले गर्दा बालिनालीको नोक्सान हुनुका साथै समय समयमा मानवीय आक्रमण समेत हुने गरेको पाईन्छ । बाली पाक्ने समयमा किसानहरु आफनो वाली नाली फसल जोगाउन जनावरहरुको रेखदेखमा वढि समय खर्चिने गरेको पाईन्छ ।

११. विपद्बाट हुनसक्ने क्षतिको पूर्वानुमान - वि.सं. २०७८

विगतको विपद्को प्रभाव र त्यसले गरेको असरको आधारमा क्रमशः यस वर्ष २०७८ को लागि बाढी, पहिरो आगलागी, भूकम्प, जंगली जनावरको आकमण, कोरोना भाइरस (कोभिड - १९) समेतलाई ध्यानमा राखी करिव १,५०० घरधुरी र ७,५०० जनसंख्या प्रभावित हुनसक्ने विषयलाई मध्येनजर राखी निम्नानुसारको लक्ष्य निर्धारण गरिएको छ । कोरोना भाइरस (कोभिड-१९) को प्रभाव र संक्रमणलाई मध्येनजर गरि सामाजिक दुरी कायम र व्यक्तिगत तथा स्वास्थ्य सुरक्षाका सामाग्री सहित योजना अनुरुप कार्य लक्ष्य तय गरिएको छ ।

- प्रभावित हुनसक्ने घरपरिवार संख्याः १५०० (आंशिकः १००० र वढि जोखिम ५०० घरपरिवार)
- घाइते तथा प्रभावित हरूको संख्या : २०००, मृत्यु हुनेहरूको संख्या : १०
- विस्थापित हुनसक्ने परिवार : ८०
- पिउने पानीका स्रोतहरू प्रदुषित हुन सक्ने, सरुवा रोगहरू फैलिने, यातायात, विद्युत आपूर्ति, संचार सेवा अवरुद्ध हुन सक्ने अनुमान रहेको छ ।

१२. क्षेत्रगत प्रतिकार्यका लागि सकृय क्षेत्रगत निकाय तथा सम्पर्क व्यक्ति

क्र.स.	क्षेत्रगत	क्षेत्रगत अगुवा निकाय	पद	मुख्य जिम्मेवार व्यक्ति	मोबाइल नं.
१	खोज तथा उद्धार	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	प्रमुख जिल्ला अधिकारी	बिजया कुमारी प्रसाई	०८७५२००१२ ९८५८३२७७७७
		जिल्ला प्रशासन कार्यालय	सहायक प्र.जि.अ	नन्दराम चौलागाइ	९८५८३२०३८०
२	संरक्षण	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	सहायक प्र.जि.अ	नन्दराम चौलागाइ	९८५८३२०३८०
		सामाजिक विकास कार्यालय	का. प्रमुख	टोप वहादुर वुढा	९८५८३२०४०२
३	कृषि तथा खाद्यसुरक्षा	जिल्ला कृषि विकास कार्यालय कृषि ज्ञान केन्द्र	प्रमुख	बालक राम देवकोटा	०८७५२००२७ ९८४८०४७४६२

४	खानेपानी तथा सरसफाई	जलश्रोत तथा उर्जा विकास	प्रमुख	अनुप श्रेष्ठ	०८७५२००३१
५	आपतकालीन शिक्षा	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई	प्रमुख	मक्कर बहादुर भण्डारी	०८७५२०००९ ९८५८३२०१३७
६	स्वास्थ्य तथा पोषण	स्वास्थ्य कार्यालय	प्रमुख	कृष्ण सापकोटा	०८७५२०३८१ ९८४८०५०५७८
७	आपतकालिन आवास तथा गैरखाद्य सामाग्री	सघन शहरी तथा भवन निर्माण आयोजना	प्रमुख	जगदीश लामिछाने	०८७५२०३७५ ९८५८३२०५०३

१३. क्षमता विश्लेषण

१३.१ भण्डारण कक्ष

क्र.स.	भण्डारण कक्ष रहेको निकाय	स्थान	भण्डारण क्षमता	हाल भएको सामाग्री विवरण/अवस्था	कैफियत
१	जिल्ला प्रशासन कार्यालय/DEOC	खलंगा	६० टन	कोभिड –१९	राहत सामाग्री
२	नेपाल रेडक्रस सोसाईटी जिल्ला शाखा जुम्ला उपशाखाहरु सहित	खलंगा	१०० टन	१०० सेट	गैह खाद्य सामाग्री
४	नेपाल खाद्य संस्थान जुम्ला	खलंगा	५०० टन	१६५८ क्वीन्टल	खाद्यान्न मौज्दात
५	साल्ट ट्रेडिङ जुम्ला	खलंगा	२०० टन	२० टन	नुन मौज्दात

१३.२ जिल्लामा रहेका हेलीप्याड विवरण

क्र.स.	स्थानीय तह	वडा नं.	हेलिकप्टर वस्न सक्ने स्थान
१	चन्दननाथ नगरपालिका	२	२४ नं बाहिनी
२	चन्दननाथ नगरपालिका	१	गण (नेपाली सेना)
३	चन्दननाथ नगरपालिका	१	जुम्ला एयरपोर्ट

१३.३ जिल्लामा रहेका बारुण यन्त्र विवरण

सि.नं.	निकाय	जिम्मेवार व्यक्ति		चालक	
		नाम	फोन नं.	नाम	सम्पर्क नं
१	चन्दननाथ नपा	लक्ष्मी चन्द्र न्यौपाने	९८४८३०००२७ ०८७ ५२००११	संदिप बुढा	९८६४३५७६१६ ९८४८३०५११६

१३.४ जिल्लामा रहेका रवरबोट/मोटरबोट विवरण

क्रस	रवरवोट/मोटरबोट रहेका स्थान	निकायको नाम	संख्या	क्षमता
१	चन्दननाथ न.पा. - ५, जुम्ला	गो कर्णाली टुर एण्ड ट्राभल्स	१	८ देखी १० जना सम्म

१३.५ आगलागी तथा बाढी पीडित उद्धारमा सम्भावित परिचालीत हुन सक्ने जनशक्तिको विवरण

सि.नं.	संस्था	तालिम प्राप्त जनशक्ति
१	नेपाली सेना नन्दाबक्स गण	१००
२	नेपाल प्रहरी	१००
३	सशस्त्र प्रहरी बल नं ३३ गण	१००
४	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी जुम्ला	५०
५	अन्य संघ संस्थाहरु	५०

१४. आपतकालिन खोज तथा उद्धार सामाग्रीहरु

१४.१ नेपाल रेडक्रस सोसाइटी

सामाग्रीको नाम	परिमाण (उपलब्ध संख्या)
स्ट्रेचर	१० वटा
प्राथमिक उपचार बाकस	८ सेट
सावुन	८० वटा
गमवुट	१० जोडा
पञ्जा (मेडिकल)	२० थान
मास्क	२० थान
रेनकोट	५ सेट
झोला	६ वटा
एप्रोन	१० वटा
हेलमेट	१० वटा
टर्चलाईट	५ वटा
डोरी	१०० मिटर
कम्पास	२ पिस
बेल्चा	५ पिस
सब्बल	२ पिस

१४.२ तातोपानी र तिला गा.पा.

सामाग्रीको विवरण	संख्या	अवस्था
स्टील कटर	५ पिस	राम्रो
काठको ह्यान्डील	५ पिस	राम्रो
घैंटी	५ पिस	राम्रो
आरी पाता	५ पिस	राम्रो
तार कटर	५ पिस	राम्रो
रस्सी	२०० मिटर	राम्रो
सिढि	२ पिस	राम्रो
हाइड्रोलिक ज्याक ५ टन क्षमता	१ पिस	राम्रो
पञ्जा	७ जोडी	राम्रो

सुरक्षा हेलमेट	७ जोडी	राम्रो
सावेल	७ पिस	राम्रो
स्ट्रेचर	५ पिस	राम्रो
ग्ल	४ पिस	राम्रो
माईक	१ पिस	राम्रो
हेडलाईट	५ पिस	राम्रो
त्रिपाल	८ पिस	राम्रो
म्याट्रस	५ पिस	राम्रो
कम्बल	७ पिस	राम्रो
टर्चलाईट	२ पिस	राम्रो
सीटी	१४ पिस	राम्रो
सेप्टी ज्याकेट	१० पिस	राम्रो
फायर रेक	३ पिस	राम्रो
पावर चेन	१ पिस	राम्रो
प्राथमिक उपचार वक्स	३ सेट	राम्रो
लाईफ ज्याकेट	१५ पिस	राम्रो
अग्नि सुरक्षा सुट	४ पिस	राम्रो
पुलि	२ पिस	राम्रो
बुट	१० जोडि	राम्रो
फायरम्यान बन्चरो	२ पिस	राम्रो
फायर स्टेवर	५ पिस	राम्रो
पानी बोतल	१० पिस	राम्रो
बाँदर भगाउने बन्दुक	३ पिस	राम्रो
रेनकोट	१० सेट	राम्रो

१४.३ नेपाली सेना

सामानको नाम	उपलब्ध संख्या
जम्प सुट	२
क्याराबिन	२५
फिगर एट	९
पुल्ली	५
फायर एक्सटिङगुइसर	२
लाईफ ज्याकेट	२१
हेलमेट	२३
र्‍यापिङ रोप १२ मिमि	५०मि.
र्‍यापिङ रोप ११ मिमि	६०मि.
पन्जा	११
साउटर	२
फेस मास्क	२

रेक हो	२
एक्स हो	२
स्टेचर	२
पिक	१०
सावेल	१०
बाटर बोतल	२
अंकुस	५
बाल्टीन	६
सिट हार्नेस	९
हुक	१
टेप सिलिङ	५
प्रोसिक रोप	७
बन्चरो	२
ढलान काट्ने मेसिन	०
काठ काट्ने मेसिन	०
आपतकलिन कार्य सञ्चालन केन्द्रमा	
हेलमेट	४०
पञ्जा	१६ जोर

१४.४ सशस्त्र प्रहरी बल नेपाल नं ३३ गण

सामाग्रीको नाम	संख्या
दुरबीन	१ पिस
टर्चलाईट	२ पिस
झोला	१ पिस
फायर स्वेटर	२ पिस
फायर रोक	२ पिस
कम्बल	२ पिस
आगो निभाउने यन्त्र (फायर एक्सटिङगुइसर)	२ पिस
उदार गर्ने डोरी	१०० मिटर
हेलमेट	२ पिस
सीट हार्नेट	२ पिस
लाईफ ज्याकेट	५ पिस
ओलो चढने डोरी	१ पिस
फल्याट वेविङ डोरी	१ पिस
आगो निभाउने सुट	२ पिस
पिग	१० थान
सावेल	१० थान
टयूव	२ थान
स्ट्रेचर	२ थान
प्राथमिक उपचार वाकस	२ थान
गल	२ थान
बन्चरो	१ थान

फरुवा	५ थान
हसिया	१५ थान
आल्मुनियम बाल्टी	१० थान
घन	२ थान
हतौडा	२ थान

१४.५ जिल्ला प्रहरी कार्यालय

सामाग्रीको नाम	संख्या
सिढी	१ थान
हसिया	५ थान
घन	५ थान
बन्चरो	५ थान

चश्मा	२० थान
टर्च सानो/ठूलो	१५ थान
मेडिकल बाकस	५ थान
लाईफ ज्याकेट	१० थान
रुख काटने मेशिन	१ थान
डोरी	४ रोल
पन्जा	२० जोर
स्ट्रेचर	५ थान
फायर ग्यांस	४ थान
विपद हेल्मेट	२० थान
टयूव	३ थान
पन्चु	२० थान
पानी बुट	२० थान
गैती	१५ थान
फरुवा	१० थान
बाल्टिन	१० थान
आरा	५ थान

१५. तालिम प्राप्त जनशक्ति नेपाल रेडक्रस सोसाइटी तथा सम्पुर्ण क्लस्टरहरुमा

जनशक्तिको प्रकार	उपलब्ध संख्या
प्राथमिक उपचार (जिल्ला भर)	४९५
जिल्ला विपद् प्रतिकार्य समुह	३
खानेपानी तथा सरसफाई	११
मनोसामाजिक परामर्श	५
झौन तथा प्रजन्न स्वास्थ्य (एचआइभी र एड्स)	५२
आपत्कालिन जनस्वास्थ्य (आधारभूत)	२८
स्टोर (लजिस्टिक) व्यवस्थापन	१
लेखा व्यवस्थापन	१
ट्रेसिङ सेवा	२

गडी चलाउन सक्ने	१६
प्रतिवेदन तथा अपिल लेख्न सक्ने	४
नेतृत्व विकास तथा स्वयंसेवक व्यवस्थापन	२०
आपत्कालिन जनस्वास्थ्य (एडभान्स)	२८

१६. एम्बुलेन्स सेवाको विवरण

सि.नं.	कार्यालय/संस्थाको नाम	चालक	
		नाम	सम्पर्क नं.
१.	पातारासी गा.पा.	खड्क बहादुर बुढा	९८६३१६३५१२, ९७४८०७८९८९
२	सिंजा गा. पा.	कृष्ण वहादुर रोकाया	९८६८३६८२०३
३.	कर्णाली स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान, जुम्ला	चालक	०८७५२०११५ ९८४८९४१६६६

१७. क्षेत्रगत प्रतिकार्य योजना

यस योजनामा बिभिन्न प्रकोपको जोखिम तथा विपदलाई मध्यनजर गर्दै प्रतिकार्यका लागि केहि कृयाकलापहरु राखिएका छन । यस्तै कृयाकलापहरु आवश्यकताको आधारमा थप गर्न सकिने छन । खोज तथा उद्धार, प्राथमिक उपचार र राहत प्रतिकार्यका लागि मुख्य कृयाकलापहरु विपदमा परेको अवस्थामा प्रभावित मानिसको उद्धार गर्नु र आपत्कालीन रूपमा प्राथमिक उपचार गर्नु मानवीय सहयोगको पहिलो कार्य हो । विपद्मा परेका व्यक्तिको खोजी गरी उद्धार गर्नु, घरपालुवा पशुको उद्धार र समूदायको धनसम्पत्तिको सुरक्षा गर्नु यस प्रतिकार्यको प्रमुख दायित्व रहनेछ ।

अवधि	विपद्को अवस्थामा गरीने आपतकालीन प्रतिकार्य (विपद्को प्रकृतिमा आधारित) योजना	आपतकालीन अवस्था संवोधन गर्न गरीने पूर्वतयारी कार्य	पूर्वतयारी कार्य संम्वोधन गर्न कमजोरी पहिचान	मुख्य जिम्मेवार तह
पहिलो दिन	१ जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति बैठकमा सहभागी हुने र कार्यक्षेत्रमा सक्रिय हुने । २ क्षेत्रगत अवलोकन गर्ने प्रारम्भिक सूचना संकलन गर्ने । ३ अन्य क्षेत्रसंग समन्वय गरी समन्वय संयन्त्र स्थापना गर्ने । ४ खोज तथा उद्धार र राहत टोलीलाई घटनास्थलमा परिचालन गर्ने ।	प्रारम्भिक द्रुत लेखाजोखा र समन्वय संयन्त्रको स्थापना गर्ने ।	दक्ष जनशक्ति समन्वय संयन्त्रको अभाव ।	क्लष्टर लिड तथा को लिड
दोस्रो दिन	१ विषयगत क्षेत्रको बैठक राख्ने । २ आपतकालको अवस्था हेरी बैठक दैनिक संचालन गर्ने । ३ जिल्लामा कार्यरत कार्यालय तथा संस्थाहरुको स्रोत साधनको आंकलन गर्ने । ४ बहुक्षेत्रगत प्रारम्भीक द्रूत लेखाजोखा सञ्चालन गर्ने । ५ आवश्यकता लेखाजोखा र खाडल पहिचान गरी विषयगत क्षेत्रले	विषयगत क्षेत्रभित्र र वाहिर समन्वय गर्ने ।	विषयगत क्षेत्रको जिम्मेवारी र सकृयता लाई जोड दिने ।	क्लष्टर लिड तथा को लिड

	घटनाको वस्तुगत विवरण तयार गर्ने । ६ जिल्लाको साझा घटना वस्तुगत विवरण तयार गर्ने ।			
तेस्रो दिन	१ राहत सामाग्री वितरण र राहत कोष संकलन गर्ने । २ विषयगत क्षेत्रले छुट्टाछुट्टै प्रतिकार्य शुरु गर्ने । ३ क्षेत्रगत बैठकले घटनाको विवरण तयार गर्ने र बढी भन्दा बढी कार्यक्षेत्र पहिचान गर्ने । ४ ठूलो विपद् सामनाका लागि सम्बन्धित तहलाई तयारी राख्ने । ५ प्राथमिकता प्राप्त पूर्वतयारी कार्ययोजना तयार गर्ने ।	गैरखाद्य सामाग्री तथा अन्य प्रतिकार्य सामाग्रीको भण्डारण गर्ने ।	राहत सामाग्री आवश्यकता अनुसार अभाव हुनसक्ने । एकद्धार प्रणालीको अभाव ।	जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति
पहिलो हप्ता	१ राहत वितरणलाई निर्विवाद बनाउन राजनीतिक दलहरूको सहभागितालाई अनिवार्य गराउने । २ नपुग स्रोत तथा साधनको यकीन गर्न प्रतिवेदन मार्फत जानकारी गराउने । ३ नियमित सूचना प्रवाहका लागि गाँउपालिका तहको सूचना तथा समन्वय समितिसँग नियमित सम्पर्क कायम गर्ने । ४ विस्थापित घरधुरीहरुलाई परिचयपत्र वितरण गर्ने । ५ आवश्यकताको विस्तृत लेखाजोखा र विश्लेषण गरी आवश्यकता अनुसार प्रतिकार्य गर्ने । ६ अन्तरिम अवधिका लागि मानवीय सहयोग सम्बन्धी क्रियाकलाप पहिचान गरी परिचालन गर्न समन्वय गर्ने । ७ मानवीय सहयोगको निरन्तरता तथा अनुगमन गर्ने ।	विषयगत निकायहरु संग समन्वय गर्ने ।	सबै बहुक्षेत्रगत प्रारम्भीक द्रूत लेखाजोखा तालिम सञ्चालन गर्न तालिम प्राप्त जनशक्ति कमी	क्षेत्रगत अगुवा तथा कोलिड

१८. क्षेत्रगत अनुसार प्रतिकार्य योजना

क्षेत्रगत कार्य क्षेत्र	प्रतिकार्य गतिविधिहरु	जिम्मेवारी	कहिले गर्ने ?	अनुमानित आवश्यक बजेट रु.
समन्वय, खोजी तथा उद्धार	१. जिल्लामा उद्धार सामाग्रीहरु संकलन तथा भण्डारण गरि ती सामाग्रीहरु पालिका स्तरमा पुचाउने । २. घुम्ती उद्धार समूहको परिचालन गर्ने ।	नेतृत्वदायी र सह नेतृत्वदायी	० देखि २४ घण्टा र २४ देखि ७२ घण्टा भित्र	२,००,०००
खाद्य तथा कृषि	१ जिल्ला तहमा तयारी खाना संकलन भण्डारण तथा वितरण	नेतृत्वदायी र सह नेतृत्वदायी	० देखि २४ घण्टा र २४ देखि ७२ घण्टा भित्र	५,००,०००

	२ ढुवानीका लागि बन्दोबस्तीको व्यवस्थापन र स्वयंसेवकहरुको प्रबन्ध गर्ने ।			
आपत्कालीन आश्रयस्थल	१ आपतकालिन आवासका लागि स्थानिय सामाग्रीको अधिकतम प्रयोग गरि आवास र शौचालय निर्माण गर्ने ।	नेतृत्वदायी र सह नेतृत्वदायी	० देखि २४ घण्टा र २४ देखि ७२ घण्टा भित्र ३० दिन सम्म	१०,००,०००
आपत्कालीन बन्दोबस्ती	१. जिल्लाका मुख्य क्षेत्रगत साझेदार/सहयोगी निकायहरु बीच समन्वय बैठक गर्ने । २. बन्दोबस्तीका सामाग्रीको व्यवस्था (डोजर, स्ट्रेचर, गोदाम आदि) ।	नेतृत्वदायी र सह नेतृत्वदायी	घटना पश्चात तत्काल ० देखि २४ घण्टा र २४ देखि ७२ घण्टा भित्र	५,००,०००
खानेपानी सरसफाई तथा स्वच्छता	१. लक्षित स्थानिय तहमा स्वास्थ्य सरसफाई सम्वन्धि सामाग्री/सेवाको प्रचार-प्रसार तथा भण्डारण गर्ने । २. शुद्ध खानेपानीमा पहुँच तथा स्रोत संरक्षणको व्यवस्था गरि आपतकालीन शिविरमा पानीको व्यवस्थापन गर्ने ।	नेतृत्वदायी, सह नेतृत्वदायी र सदस्यहरु	आपतकालीन अवस्थाका आधारमा पानी शुद्धिकरण गर्ने औषधि ० देखि २४ घण्टा भित्र र अन्य सेवा २४ देखि ७२ घण्टा भित्र ।	४,००,०००
आपत्कालीन स्वास्थ्य पोषण	१. स्वास्थ्य केन्द्र तथा वितरण केन्द्रमा औषधि पठाउने । २. स्वयंसेवक तथा स्वास्थ्यकर्मीहरुको सुरक्षा गर्ने । ३. स्वयंसेवकका लागि आवास लगायत बन्दोबस्तीका सामाग्री, फोहर व्यवस्थापन, जनचेतनामूलक अभियान ४. घुम्ती स्वास्थ्य टोली परिचालन गर्ने ।	नेतृत्वदायी, सह नेतृत्वदायी र सदस्यहरु	० देखि २४ घण्टा भित्र र अन्य सेवा २४ देखि ७२ घण्टा भित्र	२,५०,०००
आपतकालीन शिक्षा	१. सिकाई सामाग्री तथा पुस्तकहरुको संकलन र वितरण २. वैकल्पीक शिक्षा प्रारम्भ गर्नका लागि तयारी तथा प्रदान । ३. स्रोत व्यक्ति पहिचान तथा परिचालन । ४. सचेतनामूलक गतिबिधिहरु सञ्चालन गर्ने । ५. नियमित वैठक तथा ग्याप पत्ता लगाई प्रतिकार्य गर्ने ।	नेतृत्वदायी, सह नेतृत्वदायी र सदस्यहरु	२४ देखि ७२ घण्टा भित्र	३,००,०००
आपत्कालीन संरक्षण	१. शिविर व्यवस्थापन शिशुका लागि सामाग्रीको सेट एक महिनाका लागि, सुत्केरी सामाग्री संकलन तथा वितरण ।	नेतृत्वदायी, सह नेतृत्वदायी र सदस्यहरु	२४ देखि ७२ घण्टा भित्र	२,००,०००

	२. महिला स्वयंसेवकहरुका लागि बन्दोबस्तीको व्यवस्था । ३. बालसंरक्षणका लागि IEC सामाग्री संकलन गर्ने । ४. बाल हिंसा, दुर्व्यवहार हुन बाट रोक्न सदस्यहरु कृयाशील रहने ।			
गैरखाद्य सामाग्री	१. गैरखाद्य सामाग्रीको भण्डारण र व्यवस्थापन गर्ने । २. क्षमता अभिवृद्धि गर्ने गतिविधिहरु (बहुक्षेत्रगत प्रारम्भिक द्रूत लेखाजोखा तयारी गर्ने । ३. ५० जना लाई द्रुत लेखाजोखा तालिम, ने.रे.सो. स्वयं सेवकलाई प्राथमिक उपचार तालिम, गैरखाद्य सामाग्री वितरण विधी र अभिलेख पद्धतिमा स्वयं सेवकलाई तालिम दिने ।	नेतृत्वदायी, सह नेतृत्वदायी र सदस्यहरु	२४ देखि ७२ घण्टा भित्र	५,००,०००
तत्कालीन पुनर्लाभ	१. वितरण केन्द्रमा IEC सामाग्री संकलन गर्ने । २. पालिकास्तरीय सवयंसेवकहरुका लागि बन्दोबस्तीको प्रबन्ध गर्ने । ३. उद्धारको समयमा आवासको प्रबन्ध गर्ने । ४. पुनर्स्थापना तथा आवश्यकता पहिचानको लागि गरिने सर्वेक्षणमा भूमिका निर्वाह र आयमुलक कार्यमा सहयोग गर्ने । ५. सिपमुलक तालिम संचालन (कृषि,वाखापालन, अन्य आवश्यकता अनुसार) साना आपतकालिन योजना संचालन गर्ने । ६. स्वास्थ्य, सरसफाई, सुरक्षा सम्बन्धमा सचेतना कार्यक्रम गर्ने ।	नेतृत्वदायी, सह नेतृत्वदायी र सदस्यहरु	० देखि २४ घण्टा र २४ देखि ७२ घण्टा भित्र ३० दिन देखी पछि ।	८,००,०००

१९. विपद पुर्व तयारी तथा प्रतिकार्यका लागि स्थानीय तहका पदाधिकारीहरुको विवरण

क्र.सं.	स्थानीय निकाय	नाम	पद	सम्पर्क नं.	विपद सम्पर्क व्यक्ति	सम्पर्क नं.
१	चन्दननाथ नपा	कान्तिका सेजुवाल	मेयर	९८५८३२२२३०	लक्ष्मीचन्द्र न्यौपाने	९८४८३०००२७
		अप्सरा देवि न्यौपाने	उपमेयर	९८५८३२२२३१		
		क्षेत्र बहादुर बुढा	प्रमुख प्र.अधिकृत	९८५८३३९१११		
२	पातारासी	लक्षिमन बोहरा	अध्यक्ष	९७५८९००२१८	जनक महतरा	९८४८३४५८७५

	गापा	पुन्नकली महतरा	उपाध्यक्ष	९७५८९०१२७९		
		टेक बहादुर बुढ्थापा	प्रमुख प्र.अधिकृत	९८४८३००१८३		
३	गोठीचौर गापा	हरि बहादुर भण्डारी	अध्यक्ष	९८५८३२२५९६	अंम्बर राज गिरि	९८५८३६६८००
		जान देवि ऐडी	उपाध्यक्ष	९८५८९०१२७४		
		मदन प्रसाद देवकोटा	नि.प्रमुख प्र.अधिकृत	९८५८३२०८५५		
४	हिमा गापा	रज बहादुर शाही	अध्यक्ष	९७४८९०६०६७	लोक प्रसाद उपाध्याय	९८४८३०२०६२
		हिमाली रोका	उपाध्यक्ष	९८५८३२०८११		
		रन बहादुर बुढा	प्रमुख प्र.अधिकृत	९८५८३२०४३८		
५	सिजा गापा	देवल सिंह रावल	अध्यक्ष	९८५१०१२२९६	तिलाचन्द्र चौलागाई	९८६९८७२२७१
		जन्मकन्या खत्री	उपाध्यक्ष	९८६७०६२४८१		
		टेक बहादुर शाही	प्रमुख प्र.अधिकृत	९८५८०५५६५५		
६	तातोपानी गापा	नवराज न्यौपाने	अध्यक्ष	९७५७९०७८६१	अँगराज डांगी	९८६८१०१९४७
		गंगादेवि उपाध्याय	उपाध्यक्ष	९८५८९०१२६२		
		बिष्णु प्रसाद धिताल	प्रमुख प्र.अधिकृत	९८५८०२७१५०		
७	कनकासुन्दरी गापा	नरबिर रावत	अध्यक्ष	९८५८०५०२८०	भरत बहादुर शाही	९८६६६३३५१०
		उर्मिला खत्री भण्डारी	उपाध्यक्ष	९८४८३१२०५८		
		नैन सिंह बुढा	प्रमुख प्र.अधिकृत	९८४८११२१६७		
८	तिला गापा	रतननाथ योगी	अध्यक्ष	९८५८३२०९३७	जग बहादुर बस्नेत	९८५८३६६२६६
		बिष्णु बुढा	उपाध्यक्ष	९८५८०३१२८३		
		मिन बहादुर रावल	प्रमुख प्र.अधिकृत	९८५८३९०२८३		

२०. खोज तथा उद्धारका लागि दक्ष जनशक्ति तथा सम्पर्क विवरण

सि.नं.	क्षेत्रगत साझेदारको नाम	प्रमुख व्यक्ति	फोन
१	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	बिजया कुमारी प्रसाई	९८५८३२७७७७
	जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति, फोकल पर्सन	नन्दराम चौलागाई	९८५८३२०३८०
२	नन्दा वक्स गण परिमला चौर जुम्ला गणपति प्रमुख सेनानी	रविन थापा	०८७-५२०११९, ९८४१८४४९९७
३	जिल्ला प्रहरी कार्यालय	प्र.ना.उ.दान ब. थापा	०८७-५२०११३ ९८५८३२५५५५
४	स.प्र.बल नेपाल नं ३३ गण	स.प्र.उ. गगन श्रेष्ठ	०८७-५२०५०३ ९८५११४८३३७
५	जिल्ला आपतकालिन कार्य संचालन केन्द्र	गणेश रोका मगर	९८४५०३५२७३

२१. संरक्षण क्षेत्रगत सदस्यहरुको विवरण

क्र.स.	क्षेत्रगत साझेदारको नाम	सम्पर्क व्यक्ति	मो.नं.
१	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	नन्दराम चौलागाई	९८५८३२०३८०
२	सामाजिक विकास कार्यालय	टोप बहादुर वुढा	९८५८३२०४०२
३	जिल्ला प्रहरी कार्यालय	दान बहादुर थापा	९८५८३२५५५५
४	जिल्ला समन्वय समिति	तिर्थ पौडेल	९८५१२५१२२२
५	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी	इन्द्रराज डाँगी	९८५८३२०४७०
६	जिल्ला जन स्वास्थ्य सेवा कार्यालय	कृष्ण सापकोटा	९८४८०५०५७८
७	नेपाल पत्रकार महासंघ	बरम बहादुर महत	९८४८३०२३७०
८	क्याड नेपाल	सोम राज जि.सि	९८४८०२४८६२
९	सेडा नेपाल	दीपेन्द्र वढुवाल	९८४८१३४१००
१०	मर्सिकोर नेपाल	प्रकाश कुमार के.सी.	९८४७८३७६२७
११	किर्डाक जुम्ला	जनक पन्त	९८४५६५१९४८
१२	वर्ल्ड भिजन	शुक्र गुरुङ्ग	९८५८३२०२६७
१३	पेस नेपाल	लालु नाथ योगि	९८४८३१८७२१
१४	प्लान ईन्टरनेशनल नेपाल	दीपेन्द्र सिह सामन्त	९८४८७७५०९८

२२. शिक्षा क्षेत्रगत सदस्यहरुको विवरण

क्र.सं.	क्षेत्रगत साझेदारको नाम	सम्पर्क व्यक्ति	सम्पर्क नं.
१	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई	मकर व. भण्डारी	०८७ – ५२०००९
२	प्लान ईन्टरनेशनल नेपाल	दीपेन्द्र सिंह सामन्त	९८४८७७५०९८
३	किर्डाक नेपाल	रबिन्द्र प्रसाद शर्मा	९८६९१२७१३३
४	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी	इन्द्रराज डाँगी	९८५८३२०४७०
५	नेपाल पत्रकार महासंघ	नेत्र बहादुर शाही	९८५८३००८६८
६	गैसस महासंघ	अमर बहादुर रोकाया	९८४८३००२४९
७	पेस नेपाल	हेमराज भट्ट	९८४८५३१३८०
८	सामाजिक विकास कार्यालय	टोप बहादुर वुढा	९८५८३२०४०२

२३. कृषी तथा खाद्यान्न क्षेत्रगत सदस्यहरुको विवरण

क्र.स	क्षेत्रगत साझेदारको नाम	सम्पर्क व्यक्ति	फोन
१	कृषि ज्ञान केन्द्र, जुम्ला	बालक राम देवकोटा	०८७ – ५२००२७ / ९८४८०४७४६२
२	जिल्ला स्याउ सुपरजोन	गंगा पोखरेल	९८५८३६६९३३
३	विश्व खाद्य कार्यक्रम	कृष्ण शाही	९८५८३२०३३३
४	पेस नेपाल	नविन वि.सि	९८४८२२१७२५
५	प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकिकरण परियोजना	जोगेन्द्र कान्दु	०८७–५२०६६६
६	कृषि विकास बैंक	सुजना बुढ्ाथापा	९८४८३८०३२१
७	कृषि अनुसन्धान केन्द्र	डा. अनिल अधिकारी	९८६६८३८२५१ ०८७– ५२००२३
८	वनस्पति अनुसन्धान केन्द्र	रमेश वस्नेत	९८५८३२०१४२
९	खाद्य तथा गुण नियन्त्रण डिभिजन कार्यालय	भरत रोकाया	९८६१३५९६९१
१०	हावापानी फिल्ड कार्यालय	आसामपुरा कार्की	९८४८३९१२४८
११	सबै स्थानीय तह शिक्षा शाखाहरु		
१२	नेपाल रेडक्रस शाखा	नरविर सुनार	९८४८३११०७१

२४. खानेपानी, सरसफाई तथा स्वच्छता क्षेत्रगत सदस्यहरुको विवरण

क्र.सं	क्षेत्रगत साझेदारको नाम	सम्पर्क व्यक्ति	सम्पर्क नं.
१	खा.पा. तथा सरसफाइ डि.का.	राजिव रिमाल	०८७-५२०११०
२	संघीय खानेपानी तथा ढल व्यवस्थापन कार्यालय	महेश न्यौपाने	९८५११३३३६
३	पेस नेपाल	हरी प्रसाद शर्मा	९८६८२१०४०४
४	किर्डाक नेपाल	भीम प्रसाद उपाध्याय	९८४८३००१६७
५	क्याड नेपाल	बेगम खडका	९८४४९८४५६१
६	सेडा नेपाल	निर्मला थापा	९८६७६६११७०
७	स्थानीय पालिका खानेपानी साखा		
८	सांग्रीला डिप्लोपमेन्ट एसोसिएसन	दिलेश ब. रावत	९८४८३०६४२१
९	नेपाल रेडक्रस शाखा	हर्क ब. महत	९८५८३२०८२५
१०	खानेपानी सरसफाई उपभोत्ता महांसध	मान वहादुर रोकाया	९८४८३१४५५५
११	खलगा खानेपानी उपभोक्ता समिति	पन्न वहादुर रोकाया	९८४८३००३७६

२५. आपतकालिन आश्रयस्थल, अस्थायी आवास तथा गैरखाद्य सामाग्री क्षेत्रगत सदस्यहरुको विवरण

क.सं.	क्षेत्रगत साझेदारको नाम	सम्पर्क व्यक्ति	सम्पर्क नं.
१	सघन शहरी तथा भवन निर्माण आयोजना कार्यान्वयन इकाई	ई. जगदीश लामिछाने	०८७-५२०३७५
२	जिल्ला समन्वय समिति	रामलाल प्याकुरेल	९८५१२५१२२२
३	डिभिजन सडक	लिला बहादुर भण्डारी	९८५६०२५०२६
४	डिभिजन वन कार्यालय	दिनेश जंग खत्री	०८७-५२००३५
५	पूर्वाधार बिकास कार्यालय	रुप बहादुर रावल	०८७-५२०२०७
६	प्लान ईन्टरनेशनल नेपाल	दिपेन्द्र सिंह सामन्त	९८४८७७५०९८
७	वर्ल्ड भिजन	शुक्र गुरुङ्ग	९८५८३२०२६७
८	कारितास नेपाल	जनक शर्मा	९८५८०२०९६०
९	मर्सिकोर नेपाल	प्रकास कुमार के.सी.	९८४७८३७६२७
१०	किर्डाक नेपाल	जनक पन्त	९८४५६५१९४८
११	पेस नेपाल	मुकेस शर्मा	९८४१९७०९७४

२६. कार्यान्वयन र पुनरावलोकन रणनीति

जिल्लाको समग्र विपद् व्यवस्थापनका लागि यस योजनाको कार्यान्वयन हरेक बिषयगत निकाय, विकास साझेदार लगाएतका नीजि तथा सार्वजनिक क्षेत्रको समेत सहकार्य अति आवस्यक छ। यस विपद पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजनालाई नियमित रुपमा कार्यान्वयन तथा बार्षिक रुपमा पुनरावलोकन गरिने छ।

२६.१ विपद् प्रतिकार्य पूर्वतयारी योजना क्रियाशील हुने

यो योजना जिल्लामा मुख्यतः प्राकृतिक प्रकोपको जोखिमवाट जस्तैः- बाढी, पहिरो, आगलगी, माहामारी आदिको परिस्थिति सृजना हुनासाथ क्रियाशील हुनेछ।

२६.२ विपद् प्रतिकार्य पूर्वतयारी योजनाको कार्यान्वयन

यसको कार्यान्वयन हरेक विषयगत क्षेत्रले तय गरेका प्रतिकार्य तथा पूर्व तयारी योजना वमोजिम हुनेछ । यस योजनाको कार्यान्वयनका लागि क्लष्टर लिड तथा को-लिड वढि जिम्मेवार रहि कार्यान्वयन गरिने छ ।

२६.३ विपद् प्रतिकार्य पूर्वतयारी योजनाको नियमित समीक्षा तथा अद्यावधिक

विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजनाको समीक्षा अर्धवार्षिक रुपमा नियमित अद्यावधिक गरिनेछ भने विपद परेको खण्डमा कुनै पनि विपदको प्रतिकार्य गरिसकेपछि आवश्यक्तानुसार गरिने छ । हरेक विषयगत क्षेत्रले आ-आफ्नो क्षेत्रको विस्तृत समिक्षा गरी अद्यावधिक योजना र प्रतिवेदन जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिलाई पेशगर्नु पर्ने छ ।

२७. प्रतिवेदन तथा अभिलेखन

२७.१ अभिलेखीकरण

जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति जुम्लाले जिल्ला अगुवा सहयोगी संस्था सम्पुर्ण सरोकारवालाहरु संग समन्वय गरि आगामी दिनहरूमा हुने अद्यावधिकरणलाई पनि नियमित रुपमा अभीलेखिकरण गर्नु पर्ने छ ।

२७.२ संस्थागत व्यवस्था

नेपालमा विपद् व्यवस्थापनको कानूनी संरचनाको शुरुवात २०३९ सालमा जारी भएको दैवीप्रकोप उद्धार ऐन, २०३९ र हाल परिमार्जित विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४ (पहिलो संशोधन २०७५) बाट भएको हो । यो ऐनले मुलुकको इतिहासमै पहिलो पटक विपद् व्यवस्थापनको लागि केन्द्र देखि स्थानीय तहसम्म संस्थागत संरचनाको व्यवस्था गरेको छ । अतः यसको संस्थागत व्यवस्था कानूनमा उल्लेख भए वमोजिम नै जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति जुम्लाको मातहतमा रही हुनेछ ।

२७.३ प्रतिवेदन तथा संचार

विपद प्रतिकार्यको प्रतिवेदन तथा संचार विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना तर्जुमा मार्गदर्शन २०६७ (पहिलो संशोधन २०७६) मा उल्लेख भएको अनुसूचि १६ अनुसार गरिनेछ । प्रतिवेदनको जानकारी सबै सरोकारवालाहरुलाई जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा स्थापित जिल्ला आपत्कालीन कार्य संचालन केन्द्र (DEOC) बाट उपलव्ध गराईनेछ । यसका लागि जिल्ला प्रशासन कार्यालयको सूचना केन्द्र लगायत मानवीय सहायतामा काम गर्ने निकायहरुले आपत्कालीन समयमा जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिको प्रत्यक्ष निर्देशनमा रहेर घटना विवरण तयार गर्ने र त्यसलाई स्थानीय, प्रादेशिक तथा संघीय तहमा प्रवाह गर्नु पर्नेछ ।

२७.४ अनुमोदन प्रक्रिया

यस जुम्ला जिल्लाको विपद् पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्य योजना अनुमोदनको लागि जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिको बैठकमा समितिका पदाधिकारी/सदस्यहरू लगायत सरोकारवाला निकायहरूबाट प्राप्त सल्लाह सुझावहरूलाई ग्रहण गर्दै पुनः यस योजनामा समावेश गरी जुम्ला जिल्लाको विपद् प्रतिकार्य पूर्वतयारी योजना (११ औं अद्यावधिक संस्करण) २०७८ अनुमोदन गरिएको छ ।

२७.५ पुर्व सूचना प्रणाली

पुर्वसूचना प्रणालीलाई क्रियाशिल गरिने छ । साथै निम्न अनुसार पुर्वतयारीसंग सम्बन्धित कार्यहरुको प्राथमिकीकरण गरिएको छ ।

- विपद्संग सम्बन्धित सरोकारवाला निकायहरुसंग समन्वय बैठक गर्ने ।
- जिल्ला भित्रका सबै स्थानीय तहका विपद व्यवस्थापन समितिहरुलाई तालिम प्रदान गर्ने ।
- सबै स्थानीय तहका विपद व्यवस्थापन समितिहरुमा मनसुन पूर्वतयारी कार्यशाला संचालन गर्ने ।
- जिल्ला भित्रका सबै स्थानीयतहका विपद व्यवस्थापन समितिलाई विपद पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यका लागी अभिमुखिकरण गर्ने ।
- तालिम प्राप्त दक्ष जनशक्तिहरुको विवरण/लेखाजोखा राख्ने र अध्यावधिक गर्ने ।
- विषयगत समितिहरुको नियमित बैठक गर्ने ।
- जिल्ला आपतकालीन कार्य संचालन केन्द्रको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
- पूर्व तयारीका लागि कृत्रिम घटना अभ्यास गर्ने ।

२८. विपद् प्रतिकार्य तथा मानवीय सहायताको क्षेत्रमा क्रियाशील साझेदार निकायको सूची

क्र.सं	नाम	कार्यालय	पद	सम्पर्क नं.
१	बिजया कुमारी	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	प्रजिअ	९८५८३२७७७७
२	गणेश रोका मगर	जिल्ला आपतकालिन कार्यसंचालन केन्द्र	सप्रह	९८४५०३५२७३
३	दान वहादुर थापा	जिल्ला प्रहरी कार्यालय	प्रमुख	९८५८३२५५५५
४	रविन थापा	नन्दा बक्स गण	प्रमुख	९८५११७१०३३
६	गगन श्रेष्ठ	सशस्त्र प्रहरी बल ३३ नं.गण	प्रमुख	९८५११४८३३७
७	राजेन्द्र न्यौपाने	राष्ट्रिय अनुसन्धान कार्यालय	प्रमुख	९८५८३२२०१८
८	तिर्थ पौडेल	जिल्ला समन्वय अधिकारी	प्रमुख	९८५१२५१२२२
९	कृष्ण सापकोटा	स्वास्थ्य कार्यालय	प्रमुख	९८४८०५०५७
१०	बालक राम देवकोटा	कृषी विकास कार्यालय	प्रमुख	०८७५२००२७ ९८४८०४७४६२
११	राम आसिर झा	सहरी विकास तथा भवन कार्यालय	प्रमुख	९८५२८२०६२३
१२	रुप वहादुर रावल	पूर्वाधार विकास कार्याल्य	प्रमुख	९८५८३९१९००
१३	महेश न्यौपाने	संघिय खापा तथा ढल व्यवस्थापन	प्रमुख	९८५१११३३३६
१४	आसामपुसा कार्की	हावापानी कार्यालय	प्रमुख	९८४८३९१२४८
१५	मकर बहादुर	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई	प्रमुख	९८६३१२०७५३
१६	अनुप श्रेष्ठ	खा पा ताथ सस डिभिजन कार्यालय	प्रमुख	९८५११७४४८९
१७	राम चन्द्र श्रेष्ठ	नेपाल टेलिकम, जिल्ला शाखा	सूचना अधिकारी	९८५१०६०३३०
१८	धनलाल बस्नेत	रेडियो नेपाल	सूचना अधिकारी	९८४८३१३४३३
१९	इन्द्रराज डाँगी	नेपाल रेडक्रस शाखा	मन्त्री	९८५८३२०४७
२०	राजवली मनिहार	उद्योग व्यापार संघ	अध्यक्ष	
२१	नेत्र बहादुर शाही	पत्रकार महासंघ	अध्यक्ष	९८४४३००८६
२२	किशोर न्यौपाने	पेस नेपाल	कार्यकारी अध्यक्ष	९८५८३२०२९६
२३	कृष्णा शाही	बिश्वखाद्य कार्यक्रम	फिल्ड कोअर्डिनेटर	९८५८३२०३३३
२४	दिपेन्द्र सिंह	Plan International Nepal	कार्यक्रम संयोजक	९८४८७७५०९
२५	शुक्र गुरुङ	World Vision International, KIRDARD	फिल्ड कोअर्डिनेटर	९८५८३२०२६७
२६	प्रकाश के.सी.	मर्सिकोर नेपाल	क्लस्टर प्रमुख	९८४७८३७६२७
२७	अभिषेक पाण्डे	SSBH	कार्यक्रम अधिकृत	९८५१२०२५४७
२८	शाहस लामिछाने	NCCSP	जिल्ला संयोजक	९८६७११७८४७
२९	जनक शर्मा	कारितास नेपाल	क्षेत्रिय व्यवस्थापक	९८५८०२०९६
३०	हेम राज भट्ट	पेस नेपाल	परियोजना प्रमुख	९८४८५३१३८०
३१	तिलक सुनार	खाद्य व्यवस्था तथा व्यापार कम्पनी	कार्यालय प्रमुख	०८७५२००१६
३२		साल्ट ट्रेडिङ	कार्यालय प्रमुख	०८७५२००१६

२९. विपद् न्यूनीकरणमा जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिको भुमीका तथा जिम्मेवारी

- जिल्ला विपद् व्यवस्थापनको कार्यमा स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिहरूलाई समन्वय गर्ने तथा गराउने । जिल्ला विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना तर्जुमा गर्ने र यसलाई प्रादेशिक विपद् व्यवस्थापन समितिमा र गृह मन्त्रालय मार्फत केन्द्रीय विपद् व्यवस्थापन समितिमा पेश गर्ने ।
- स्थानीय तहको विपद् व्यवस्थापन समितिबाट संचालित राहत तथा उद्धार कार्यको अनुगमन गर्ने र संचालित कार्यमा आवश्यक सहयोग गर्ने ।
- समय-समयमा राहत उद्धार कार्यमा भैरहेको प्रगतिको वारेमा प्रादेशिक तथा केन्द्रिय विपद् व्यवस्थापन समितिलाई जानकारी दिने ।
- मौसमजन्य प्रकोप न्यूनिकरणका लागि समन्वय गरि कार्ययोजना बनाउने । केन्द्रीय तथा प्रादेशिक विपद् व्यवस्थापन समितिबाट प्राप्त निर्देशनका आधारमा कार्य संचालन गर्ने ।
- वाहय सहयोगका लागि सरकारी र गैरसरकारी निकायका वीच समन्वय वैठकको आयोजना गर्ने ।

- सरकारी निकाय, राष्ट्रसंघीय निकाय, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्था, रेडक्रस लगायतका निकाय र स्थानीय तहहरू बीच प्रतिकार्यको समीक्षा गर्न नियमित बैठक संचालन गर्ने ।
- विपद पुर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना संग समन्वय गदै स्थानीय विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा प्रतिकार्य योजना तयार गर्ने ।

३०. क्षेत्रगत अगुवा संस्थाको भूमीका तथा जिम्मेवारी

विपद्का अवस्थामा प्रभावित समुदायलाई तत्काल जिल्लाको कुनै क्षेत्रमा परेको समस्या समाधानमा समन्वय गर्न जिल्लामा तोकिएको प्राविधिक क्षमता भएको तथा अधिकार प्राप्त व्यक्ति संस्था वा निकायलाई जिल्ला क्षेत्रगत अगुवा संस्था भनिन्छ । यस्ता क्षेत्रगत अगुवा संस्थाको काम कर्तव्य तथा जिम्मेवारी निम्नानुसार रहेको छ ।

- क्षेत्रगत सदस्य संस्था (राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैसस, सरकारी निकाय, राष्ट्रसंघीय निकाय, रेडक्रस आदि) का वीचमा उपयुक्त क्षेत्रगत समन्वय संयन्त्र स्थापना तथा व्यवस्थापन गर्ने ।
- संघ, प्रदेश, स्थानीय तह, सरकारी निकाय, स्थानीय नागरिक समाज तथा अन्य सरोकारवाला निकायहरु बीच समन्वय गर्ने ।
- प्रत्येक क्षेत्रगत अगुवा संस्थाले सवै क्षेत्रगत सदस्य संस्थासंग समन्वय गरि आफ्नो विषयक्षेत्रमा विपद्को प्रकृतिमा आधारित प्रतिकार्य योजना तर्जुमा गर्ने ।
- नयाँ आपत्कालीन अवस्थाका लागि पर्याप्त आकस्मिक योजना तथा पूर्वतयारीको प्रत्याभूति गराउने ।
- क्षेत्रगत सहभागीहरू सम्बन्धित नीतिगत मार्गदर्शन तथा प्राविधिक मापदण्डका वारेमा जानकारी राख्दछन् र सोही मापदण्डका आधारमा प्रतिकार्य गर्दछन् भन्ने कुराको प्रत्याभूति गराउने ।
- विषयगत क्षेत्रका कार्यसमूहको प्रभाव र कार्यान्वयन योजनाको प्रगतिको समीक्षा गर्न तथा पर्याप्त प्रतिवेदन र प्रभावकारी सूचना प्रवाहको प्रत्याभूति दिन प्रभावकारी अनुगमन संयन्त्र स्थापना गर्ने ।
- मानवीय सहायतामा संलग्न साझेदार संस्थाका कर्मचारीको क्षमता विकासका लागि तालिम संचालन गर्न सहयोग गर्ने ।
- पूर्व निर्धारीत प्राथमिकता प्राप्त आवश्यकता पूर्तिका लागि क्षेत्रगत अगुवा संस्थाहरू अन्तिम सेवा प्रदायकका रुपमा जिम्मेवार हुन्छन् जुनकुरा पहुँच, सुरक्षा र प्राप्त कोषमा भरपर्दछ । उनीहरूको स्रोत परिचालन कार्यमा प्रमुख जिल्ला अधिकारी तथा जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिले सहयोग गर्नेछ ।

३१. क्षेत्रगत प्रतिकार्य योजना

यस प्रतिकार्य योजनामा विषयगत क्षेत्रहरुको वारेमा छोटकरीमा उदेश्य तथा मानवीय सहयोगका न्युनतम मापण्डहरुलाई राखिएका छन । क्षेत्रगत प्रतिकार्य योजना हरेक क्षेत्रले तयार पार्ने गरेकोले यस योजनामा धेरै कृयाकलापहरु सामावेश गरिएका छैनन ।

३१.१ खोज तथा उद्धार

मुख्य विपद्को किसिम : बाढी, पहिरो, हिमपात, आगलागी, महामारी, भूकम्प आदि ।
क्षेत्रगत अगुवा : जिल्ला प्रशासन कार्यालय, जुम्ला

खोजी : कुनै पनि प्राकृतिक वा कृत्रीम प्रकोपको अवस्थामा गरिनुपर्ने पहिलो कार्य खोजी हो । बाढी, पहिरो, आगलागी भूकम्प जस्ता प्राकृतिक र मानव सृजीत प्रकोपले मानव जीवनलाई सामान्य अवस्थाबाट असामान्य अवस्थामा पुर्‍याई दिन्छ । यस्तो असामान्य अवस्थामा घटनास्थलमा तत्काल बिना भेदभाव विपद् प्रभावितहरुको उद्धारकर्मीहरुद्वारा खोज तथा उद्धार सामाग्री सहित मानव, पशु, धन बचाउको लागि खोजी कार्य गर्नुपर्दछ ।

उद्धार : प्राकृतिक प्रकोपले तहस-नहस बनाएका मानव सिर्जित भौतिक संरचना तथा खोलानालाले बगाएर संकटसन्न अवस्थामा रहेका व्यक्ति, धन सम्पती, पशुपंक्षी चौपायालाई खोजी गरी सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गर्नु नै उद्धार हो । यस्तो कार्य गर्दा सधै जेष्ठ नागरिक, गर्भवती-सुत्केरी महिला, बालबालिका, फरक क्षमता भएका साथै घाईते बिरामीलाई प्राथमिकता दिई उद्धार गरिन्छ । उद्धार कार्यको साथसाथै प्राथमिक उपचार, उनीहरुको सुरक्षा र खाने व्यवस्था पनि संगसंगै गरिन्छ । यो कार्य पिडीतहरूको पुनर्स्थापना नभएसम्म चलिरहन्छ ।

विजया कुमारी प्रसाई
प्रमुख जिल्ला अधिकारी

अनुमानित अवस्था: यस वर्ष पनि १५०० परिवारका ७,५०० जनसंख्या प्रभावित हुनसक्ने देखिन्छ । त्यसकारण विपद्ले निम्न असर पार्न सक्छ ।

- सार्वजनिक पूर्वाधारहरूको (भवन, सडक, पुल, बिद्युत, आपूर्ति, सञ्चार) क्षती ।
- आवास तथा व्यक्तिगत सम्पत्ति अस्थायी रूपमा क्षति, बालबालिका, महिला, जेष्ठ नागरिक तथा फरक क्षमता (अपाङ्गता) भएका मानिसहरू मुख्य रूपमा प्रभावित हुनसक्छन ।
- विद्यालयमा कक्षा कोठा, प्रहरी चौकी र स्वास्थ्य केन्द्र जस्ता उपलब्ध सार्वजनिक संस्थाहरू माथि चाप पर्नसक्छ ।
- अस्थायी आवासमा बसेको समयमा सामुदायिक स्वास्थ्य सम्बन्धी प्रोटोकल पालनामा चुनौती हुनसक्छ ।

उद्देश्य

- विपद् पूर्व नै प्रभावित हुन सक्ने समुदायका लागि खोज तथा उद्धारका आवश्यक सामाग्रीहरुको प्रबन्ध मिलाउने ।
- सूचना व्यवस्थापन तथा पूर्व सूचना प्रणालीलाई चुस्त दुरुस्त पार्ने व्यवस्था मिलाउने ।
- विपद्को कारणले जीवन जोखिममा परेका व्यक्तिहरूको क्रमश प्राथमिकतानुसार उद्धार गर्ने ।
- संकटासन्न अवस्थामा रहेका पिडीतहरूको उद्धारको क्रममा प्रभावकारी समन्वय र संयोजनको कार्यमा सक्रिय रहने ।
- विपद्को बेला हराईरहेका नागरिकहरूको विवरण तयारी गर्दै खोजी कार्य गर्ने ।
- मृतक, बेपत्ता, विस्थापित, पशु धनमा भएको क्षति लगायतको उचित रेकर्ड सहित अभिलेख व्यवस्थापन गर्ने ।
- विस्थापित व्यक्तिहरूको अस्थायी स्थानान्तरण तथा सुरक्षा प्रदान गर्ने ।
- घाईते बिरामीहरूको प्राथमिक उपचार प्राथमिकताका आधारमा गर्ने ।
- विपद्मा परेकालाई समयमै आधारभूत राहत सामाग्री वितरण गर्ने ।
- सम्पूर्ण सरोकारवाला निकायहरूले उद्धार सामाग्रीको मौज्दात एवं मर्मत गरी तयारी अवस्थामा राख्ने ।
- वार्षिक रुपमा कृत्रिम नमुना घटना अभ्यास गर्ने ।

मानवीय सहयोगका मापदण्ड

- विपद् भए लगत्तै उपकरण सहित खोजी तथा उद्धार टोली खटाउने ।
- समन्वय बैठक र प्रतिवेदनका बारेमा जानकारी गराउने ।
- सुविधाबाट एकदमै वञ्चित समूह/संकटासन्न अवस्थामा रहेका व्यक्ति लगायत सबैलाई गरिएको उद्धार र वितरण गरिएका सहयोग सम्बन्धी गतिविधिको अनुगमन गर्ने ।
- आवश्यकतानुसार प्रारम्भिक लेखाजोखा (IRA) र विस्तृत घरधुरी सर्वेक्षण टोलि खटाउने ।
- पहिलो हप्तामा परिस्थितिका बारेमा दिनहुँ र त्यसपछि हरेक दुई हप्तापछि प्रतिवेदन पेश गर्ने ।
- शिविर समन्वय तथा व्यवस्थापन (CC&CM) को अनुगमन गर्ने तथा प्रतिवेदन गर्ने संयन्त्र तयार गर्ने ।
- पहिलो हप्तामा हरेक दिन र प्रकोप भएको २४ घण्टाभित्र समाचार संचार माध्यममा पठाउने ।
- नियन्त्रण तथा मानवीय सहयोग सम्बन्धी मापदण्ड कायम गर्ने सांस्कृतिक, सामाजिक तथा आर्थिक रूपमा स्वीकार गर्न सकिने सामाग्री उपलब्ध गराउने ।
- स्थानीय विपद् उद्धार समितिलाई सक्रिय पार्ने ।

३१.२ संरक्षण

मुख्य विपद्को किसिम : बाढी, पहिरो, हिमपात, आगलागी, माहामारी, भूकम्प आदि ।
क्षेत्रगत अगुवा : जिल्ला प्रशासन कार्यालय, जुम्ला
अनुमानित अवस्था : अनुमानित ४००० महिला तथा बालबालिकाको संख्या प्रभावित हुनसक्ने ।

उद्देश्य

- विपद जोखिम न्यूनीकरण, पूर्वतयारी, तथा प्रतिकार्यका लागि समन्वय संयन्त्र तयार गरी क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।

- समन्वय संयन्त्रको कार्यक्षेत्र तथा कार्ययोजना तयार गरी स्वतः स्फुर्त रुपमा विपद्को समयमा संरक्षण कार्यमा क्रियाशिल गराउने ।
- जोखिममा रहेका समुहहरूको संरक्षण सुनिश्चितताका लागि आपतकालीन सहयोगको न्यायोचित वितरणमा सहयोग उपलब्ध गराउने ।
- आपतकालीन परिस्थितीबाट उत्पन्न हिंसा, उत्पीडन, शोषण, दुर्व्यवहारका जोखिमहरूलाई सम्बोधन गरी प्रकोपबाट प्रभावित मानिसहरूको संरक्षण गर्ने र त्यस्ता दुर्व्यवहारबाट प्रभावित व्यक्तिहरूका लागि आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराउने ।
- बालमैत्री ठाउँ तथा मनोसामाजिक परामर्श सम्बन्धी सहयोगको स्थापना गरी बालबालिका तथा महिलाहरुलाई सुरक्षित वातारणमा राख्ने व्यवस्थाको सुनिश्चितता गर्ने ।
- बिछोड भएका बालबालीकाहरुको पहिचान गरि स्वास्थ्य सम्बन्धी जाँचका बारेमा सहयोग र त्यस्तो सहयोगपछि उपयुक्त सेवा तथा संरक्षणका सुबिधा सहित परिवारको खोजी गर्ने कार्यमा सहयोग गर्ने ।
- यौन दुर्व्यवहार तथा हिंसाका विरुद्धको अनुगमन, प्रतिवेदन तथा पैरवी गर्ने प्रणालीको स्थापना गरी बालबालिका तथा महिलाहरू माथि हुने यौन दुर्व्यवहार तथा शोषणको रोकथाम गर्ने ।
- विपद प्रतिकार्यको एकिकृत पद्धति भित्र रही सरकारी तथा अन्य सरोकारवाला निकायहरूबीच सहकार्य गर्ने ।

संरक्षणमा मानवीय सहयोगको न्यूनतम मापदण्ड :

कोरोना भाइरस (कोभिड-१९) को संक्रमणलाई मध्यनजर गरी सामाजिक दुरी कायम गर्दै व्यक्तिगत स्वास्थ्य सुरक्षाका सामाग्रीहरुको प्रयोगका साथसाथै तपसिल बमोजिमका क्रियाकलापहरु गर्ने -

- प्रभावित जनसमुदायको अधिकारको कुनै पनि उल्लङ्घन, दुर्व्यवहार तथा शोषण अथवा भेदभावको अनुगमन गर्ने र प्रतिवेदन पेस गर्ने संयन्त्रको स्थापना गर्ने ।
- बिभिन्न समुदायका सदस्यहरूबाट, विशेषतः अति गरिब तथा पछाडी पारिएका समुहबाट मानवीय सहयोग तथा आधारभूत सेवा सुबिधामा समान पहुँच पाए नपाएको अनुगमन गर्ने ।
- साझेदारहरूका बीचमा अभिलेख राख्ने तथा दर्ता गर्ने प्रणालीमा एकरूपता सुनिश्चित गर्ने ।
- बाल-बालिका तथा महिलाहरूका लागि सुरक्षित स्थान र वातावरणको सिर्जना गर्ने ।
- संरक्षण सम्बन्धी सहयोग कार्यक्रममा मनो-सामाजिक सहयोगलाई एकीकरण गर्ने ।
- हेरचाह गर्ने व्यक्तिहरूबाट बाल-बालिकाहरू बिछोडिने कार्यको रोकथाममा सहयोग गर्ने ।
- विछोडिएका तथा परिवारका साथ नभएका बाल-बालिकाहरू र अन्य जोखिममा परेका समुह जस्तैः परिवार नभएका, बृद्ध, अपांगता तथा दीर्घ रोगबाट पिडीत समुहका मानिसहरूलाई हेरचाह तथा संरक्षण प्रदान गर्ने ।
- मानवीय सहयोग तथा स्थायी समाधानका बारेमा आन्तरिक रूपमा विस्थापित मानिसहरूलाई नियमित रूपमा सूचनाको प्रवाह भइरहेको छ भन्नेकुरा सुनिश्चित गर्ने ।
- पुनर्स्थापना कार्यक्रम तथा स्थायी समाधानको तर्जुमा गर्ने कार्यमा आन्तरिक रूपमा विस्थापित व्यक्तिहरूलाई संलग्न बनाउन प्रयास गर्ने ।
- शिविर तथा पुनर्वासका क्षेत्रहरूमा पर्याप्त सुरक्षाका लागि पैरवी गर्ने ।

३१.३ कृषि तथा खाद्य सुरक्षा

मुख्य विपद्को किसिम : बाढी, पहिरो, हिमपात, आगलागी, भूकम्प, कोभिड-१९ माहामारी आदि ।
क्षेत्रगत अगुवा : कृषि बिकास कार्यालय, जुम्ला ।

विपद्को अनुमानित अवस्था

- तत्काल‌ै आवश्यक सुख्खा तयारी खानाको अभाव हुनसक्ने ।
- भण्डारण गरिएको खाद्यान्न नष्ट भएको अवस्था रहने ।
- पारिवारीक स्तरमा खाना पकाउने ईन्धन तथा पानीको अभाव हुनसक्ने । प्रभावित जनसंख्याका लागि ५ दिनको तयारी खाद्यवस्तु र थप १५ दिनको लागि नियमित खानाको लागि खाद्यान्न राहत सहयोग उपलब्ध गर्नुका साथै गर्भवती तथा स्तनपान गराउने महिलाहरुको लागि विषेश खानाको व्यवस्था गर्नुपर्ने देखिन्छ । बाढीपहिरो बाट हुनसक्ने सम्भावित मानवीय असरहरु निम्न बमोजिम रहेका छन् -

विजया कुमारी प्रसाई
प्रमुख जिल्ला अधिकारी

उद्देश्यः

- प्रभावित व्यक्तिहरुका लागि समयमा नै खाद्यान्नको उपलब्धता तथा खाद्यान्नमा पहुँचको सुनिश्चितता गर्ने ।
- कोरोना भाइरस (कोभिड - १९) को प्रभाव र संक्रमणलाई मध्येनजर गर्दै उल्लेखित संभावित विपद्को असर पूर्वानुमान गरिएको तथ्यांकलाई ध्यानमा राखी उक्त अवस्थामा राहत प्रतिकार्य योजना संचालन गर्ने ।
- प्रभावित व्यक्तिहरूका लागि समयमा नै खाद्यान्नको उपलब्धता तथा खाद्यान्नमा सहज पहुँच सुनिश्चित गरी जीवन बचाउने विपद्को अवस्थाबाट जनजीवनलाई सामान्य बनाउने ।
- दैनिक जीवनयापनको लागि आवश्यक सामाग्रीहरु (खाद्य सरसामानहरु) को व्यवस्थापन गर्ने, पहिचान भएका राहत तथा उद्धार सामाग्रीको संकलन, भण्डारण र वितरण गर्ने तथा भण्डारण क्षेत्रको पहिचान र सुनिश्चितता गर्ने ।
- जीवन रक्षा सम्बन्धी रणनीतिहरूका लागि आधारभूत आवश्यकता पूर्ति गर्न खाद्य सम्बन्धी पर्याप्त स्रोतहरू उपलब्ध गराउने ।
- प्रभावित पारिवारसँग उपलब्ध स्रोतहरूलाई पुनर्लाभ तथा दीर्घकालीन आयआर्जनका गतिबिधिहरुमा लगानी गर्न सक्षम पार्न समुदायलाई उनीहरुको आयको सुरक्षित स्थानान्तरण अथवा प्रतिस्थापन गर्ने अवसर प्रदान गर्ने ।

रणनीति

- अत्यावश्यक खाद्यबस्तु उत्पादन सामाग्रीको ढुवानीमा सहजीकरण गर्ने ।
- स्थानीय तहमा आपत्कालीन कोष स्थापनाका लागि पहल गर्ने ।
- खाद्य सामाग्री आपूर्तिका लागि गैसस, सामाजिक संघसंस्थाहरुको सहभागिता तथा सहकार्यमा जोड दिने ।
- खाद्य सामाग्री आपूर्तिका लागि स्थानीय उद्योग बाणिज्य संघहरुबाट, स्थानीय व्यापारी तथा व्यवसायीहरुलाई खाद्य सामाग्री सञ्चितिका लागि अनुरोध गर्ने ।
- खाद्य व्यवस्था तथा व्यापार कम्पनीमा पूर्वतयारी स्वरुप चामल मौज्दात राख्न अनुरोध गर्ने ।
- चिनी, चाउचाउँ, चिउरा, बिस्कुट र नुन मौज्दात राख्न अनुरोध गर्ने ।
- ढुवानीको लागि स्थानीय निकायहरु संग समन्वय गर्ने ।
- विभिन्न संघ संस्था, खाद्यसंस्थानमा रहेको मौज्दात खाद्यान्नको विवरण राख्ने ।

३१.४ खानेपानी, सरसफाई तथा स्वच्छता

मुख्य विपद्को किसिम : बाढी, पहिरो, हिमपात, आगलागी, भूकम्प, कोभिड-१९ महामारी आदि
क्षेत्रगत अगुवा : खानेपानी तथा सरसफाई डिबिजन कार्यालय, जुम्ला ।

अनुमानित अवस्था :

१०० घरधुरी तथा करीव ७५० जनसंख्या प्रभावित हुनसक्ने अनुमान गरिएको छ । बाढीको कारणबाट होचो स्थानमा रहेका क्षेत्रहरूमा सुरक्षित खानेपानीको मुहान, खानेपानीका पाईप लाइन अवरूद्ध हुने गरी प्रदूषित हुने र सम्भवतः बाढीमा डुब्न सक्ने वातावरण दूषित हुने गरी शौचालयहरू भरिन सक्दछन । सुरक्षित पानीको अभाव तथा ढलबाट उत्पन्न हुनसक्ने दूषित वातावरणले गर्दा झाडापखाला तथा हैजा फैलिने जोखिम बढन सक्ने अनुमान गरिएको छ ।

उद्देश्य

- विस्थापित समुदायका लागि सुरक्षित खानेपानी, सरसफाई तथा स्वच्छताका सुविधाहरुमा पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।
- बाढी, पहिरोको कारण समुदायमा प्रदुषित खानेपानी तथा अव्यवस्थित सरसफाईका कारण प्रभावित मानिसहरूमा संक्रामक रोगहरू फैलिन नदिन सुरक्षित पिउने पानी र सरसफाईको व्यवस्था गर्ने ।
- आधारभूत स्वास्थ्यसम्बन्धी सामाग्रीको उपलब्धता खानेपानी, सरसफाई तथा स्वच्छता सँग सम्बन्धित व्यवहारिक प्रचलनहरूका बारेमा उचित रूपमा जानकारी उपलब्ध गराइएको व्यवस्था गर्ने ।
- सम्पूर्ण उपकरण तथा सुविधा उपलब्ध भए नभएको सुनिश्चितता गर्ने ।

बिजया कुमारी प्रसाई
प्रमुख जिल्ला अधिकारी

मानवीय सहयोगका न्यूनतम मापदण्ड

- प्रतिदिन प्रतिव्यक्ति न्यूनतम ४-५ लिटर पानी उपलब्ध गराउने र पहिलो ४ हप्ताभित्र प्रतिव्यक्ति प्रतिदिन उपलब्ध गराइने पानीको परिमाणलाई १५ लिटर पुर्‍याउने ।
- शिवीरमा बस्ने विस्थापित मानिसहरूका लागि बाल्टीन र खानेपानी शुद्धगर्ने चक्की, पियुष तथा वाटर फिल्टर उपलब्ध गराउने ।
- शिवीरमा बसोबास गर्ने विस्थापित मानिसहरूका लागि उपयुक्त सरसफाईका सुविधा, अस्थायी चर्पी (हरेक २० व्यक्तिका लागि एक चर्पी र पहिलो हप्ताभित्र हरेक १० व्यक्तिका लागि एक चर्पीका दरले बढाउने गरी) निर्माण गर्ने ।
- शिवीरमा बसोबास गर्ने प्रभावित मानिसहरूलाई स्वास्थ्य र खानेपानी कार्यालयका कर्मचारी, साझेदार गैर-सरकारी संस्था, महिला सामुदायिक स्वास्थ्य स्वयंसेवक, रेडक्रस स्वयंसेवकहरूसँग मिली स्वास्थ्य सम्बन्धी किट वितरण गर्ने, पानी शुद्ध पार्ने उचित तरिका र साबुनद्वारा हातधुन सिकाउने ।

३१.५ आपतकालीन शिक्षा

मुख्य विपद्को किसिम : बाढी, पहिरो, हिमपात, आगलागी, भूकम्प, कोभिड-१९ माहामारी आदि ।

क्षेत्रगत अगुवा : : शिक्षा विकास तथा समन्वय ईकाइ, जुम्ला ।

विपद्को अनुमानित अवस्था :

जुम्ला जिल्लामा विगतका वर्षहरूको अनुभवलाई हेर्ने हो भने बाढी प्रभावित पालिकाहरुका धेरै जसो बिद्यालयहरु, बाढी पहिरो लगायतका विपदबाट प्रभावित भएको देखिन्छ । अस्थायी आश्रयका रुपमा प्रायः बिद्यालयहरुलाई नै प्रयोग गरिने भएकोले बिद्यालयहरु बहुप्रकोपबाट प्रभावित भएको देखिन्छ । यस्ता बहुप्रकोपबाट प्रत्यक्ष रुपमा बालबालिकाहरू प्रभावित हुन सक्ने अनुमान गरिएको छ ।

गत वर्ष देखि कोभिड-१९ को कारणले शैक्षिक क्षेत्रलाई ठुलो क्षति पुर्‍याएको छ । यस शैक्षिक सत्रको शुरुवाती देखिनै सबै खालका क्याम्पस र विद्यालयहरुले प्रत्यक्ष सम्पर्कमा रहेर पठन पाठन गराउन नसकिरहेको अवस्था विद्यमान रहेकै छ । कोभिड-१९ को कारणले बालबालिकाको निरन्तर सिकाईलाई कायम राख्न कसरी अगाडी बढने, बालबालिकाहरूको शिक्षा पाउने अधिकारलाई कसरी सुनिश्चित गर्ने र जोखिममा परेका बालबालिकाहरूलाई मनोसामाजिक परामर्श कसरी प्रदान गर्ने र उपयुक्त सिकाई सामाग्री प्रदान गर्ने गराउने हेतुले यो पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्य योजना निर्माण गरिएको छ ।

विपदबाट सम्भावित क्षति

- धेरै बालबालिकाहरूको पढाईमा कोभिड-१९ को प्रभाव पार्न सक्ने ।
- लामो समय सम्म विद्यालय बन्द रहनु तथा विद्यालय खुले पनि कक्षा सञ्चालन हुन नसक्ने ।
- विद्यालय भवनहरू र शिक्षण/सिकाइका सामाग्रीहरू नष्ट हुनसक्ने ।
- आन्तरिक रूपमा विस्थापितहरूका लागि विद्यालयहरू आवासको रूपमा परियोग हुन सक्ने
- कोभिड - १९ को कारण लामो समय देखि वन्दरहेका विद्यालयहरु खुल्दा बिद्यार्थीमा मनोसामाजिक असर पर्न सक्ने ।

उद्देश्य

- विद्यालय जाने उमेरका तथा प्रभावित सम्पूर्ण बिद्यार्थीहरूको गुणस्तरीय शिक्षामा निरन्तर तथा तत्काल पहुँच सुनिश्चित गर्ने । साथै बालबालिकाको बृद्धि विकास, संरक्षण प्राप्त गर्न पाउने अधिकार र सामान्य अवस्था एवं स्थायित्वमा फर्काउने कार्यको सहजीकरण गर्ने ।
- सुरक्षित सिक्ने वातावरण उपलब्ध गराएर विपद्बाट परेको मनो सामाजिक असरको सामना गर्ने कार्यमा विद्यार्थीहरू र शिक्षकहरूलाई मद्दत गर्न योगदान पुर्‍याउने ।
- प्राकृतिक विपद्बाट प्रभावित विद्यालय जाने उमेरका बालबालिकाहरू तथा शिक्षकहरूलाई गुणस्तरीय शिक्षाको निरन्तरता सुनिश्चित गर्नका लागि र उनीहरूलाई सुरक्षित रूपमा सिकाउने एवं सिक्ने वातावरण उपलब्ध गराउन नेपाल सरकार तथा स्थानीय सरोकारवालाहरूलाई सहयोग उपलब्ध गराउने ।
- प्रभावकारी आपतकालीन पूर्वतयारी तथा सहयोगलाई सहजीकरण गर्नका निमित्त क्षेत्रगत समूहका सदस्यहरू बीचमा प्रभावकारी समन्वय, अनुगमन तथा सूचनाको आदान- प्रदान सुनिश्चित गर्ने ।
- आपतकालीन परिस्थितिमा पहिलो सहयोग उपलब्ध गराउने व्यक्तिका रूपमा सरोकारवालाहरूको क्षमता बढाउने ।
- आपतकालीन परिस्थितिमा सहयोग उपलब्ध गराउनका लागि रणनीतिक साझेदारी तथा अन्य साझेदार/क्षेत्रहरूसँग सम्बन्धको स्थापना गर्ने ।
- स्थानीय तहले विपद र जोखिम न्यूनीकरण योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने ।

- विपद र जोखिम न्यूनीकरणका सवालहरुलाई विद्यालय सुधार योजनामा समावेश गराउने ।

मानवीय सहयोग सम्बन्धी न्यूनतम मापदण्ड

- विपद् परेको पहिलो हप्ताभित्र शिक्षा सम्बन्धी क्षतिको विवरण र शिक्षा क्षेत्रमा सहयोग गर्ने संलग्न व्यक्तिहरूका बारेमा द्रुत रुपमा तथ्यांक संकलन गर्ने ।
- शिक्षा विकास तथा समन्वय ईकाइ, स्थानीय शिक्षा शाखा र क्षेत्रगत सदस्यहरूसँगको समन्वय तथा प्रभावित समुदायहरूसँगको परापर्शमा प्रभावित वा आन्तरिक रूपमा विस्थापित बालबालिकाहरूको शिक्षालाई जारी राख्नका निमित्त अस्थायी सिकाई केन्द्र निर्माण गर्ने ।
- विद्यालयहरु पुनः खुला र शिक्षण-सिकाईका सामाग्री उपलब्ध गराई मनोरञ्जनका सामाग्रीको व्यवस्था मिलाएर पढाइ जारी राख्ने र शिक्षक तथा विद्यार्थीहरूको पुनः शिक्षण सिकाई क्रियाकलाप प्रारम्भ गर्ने ।
- विद्यालय बाहिर रहेका बाल-बालिकाहरू अस्थायी सिकाई केन्द्रमा भर्ना गरिएका छन् अथवा तिनको शिक्षाका लागि वैकल्पिक व्यवस्था गरिएको छ छैन भन्ने कुराको सुनिश्चित गर्ने ।
- प्रभावित बालबालिकाहरूलाई नियमित शिक्षा प्रणालीमा संलग्न गराउदै लैजाने ।
- प्रभावित वालवालिकाहरूलाई वितरण गरिने न्यूनतम शैक्षिक सामाग्रीहरु जस्तैः- झोला, पोशाक, कापी, ज्यामिति बक्स, पेन्सील बट्टा, पाठ्यपुस्तक आदि ।
- समग्र विद्यालय व्यवस्थापनमा सुधार ल्याउन विपद व्यवस्थापनबारे विद्यालय सुधार योजनामा समावेश गरी अल्पकालीन र दीर्घकालीन योजना निर्माण गर्ने ।
- विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य गर्ने गैर सरकारी संघ-संस्थाहरूको पहिचान गरी प्रभावित क्षेत्रमा सेवा वितरण गर्ने ।

३१.६ आपतकालिन आवास तथा गैरखाद्य सामाग्री

मुख्य विपद्को किसिम : बाढी, पहिरो, हिमपात, आगलागी, भूकम्प, कोभिड-१९ महामारी आदि ।
क्षेत्रगत अगुवा : सघन शहरी तथा भवन निर्माण आयोजना कार्यालय, जुम्ला
अनुमानित अवस्था : विगतका विपद्हरूबाट प्रभावित भएका परिवारहरूको तथ्यांकलाई विश्लेषण गर्दा अस्थायी आवास तथा गैरखाद्य सामाग्री १५०० घरपरिवारलाई सहयोग गर्नुपर्ने पूर्वानुमान गरी यस वर्षको विपद् प्रतिकार्य पूर्वतयारी योजना निर्माण गरिएको छ । विपद्बाट संभावित धन जनको क्षतिहुन सक्ने तथा कोभिड-१९ को प्रभाव तथा संक्रमणको बृद्धिसँगै क्वारेन्टाईन, आइसोलेसन सेन्टर, उपचार केन्द्रहरु निर्माण गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

उद्देश्य

- कोभिड-१९ संक्रमण र यसको रोकथामका लागि गरिने सावधानीहरुलाई अवलम्वन गर्दै विपद्बाट प्रभावित हुनसक्ने पूर्वानुमान गरिएका १५०० परिवारलाई तत्काल सुरक्षित अस्थायी आवासको प्रबन्ध गर्ने योजना तयार गर्ने ।
- आपतकालिन आश्रयस्थलमा महिला, बालबालिका, जेष्ठनागरिक र अपांगता भएका मानिसहरुलाई आत्मसम्मान पूर्वक रहने वातावारण तयार गर्ने ।
- विपद् प्रभावित व्यक्ति/परिवारहरूका लागि समयमा नै राहत प्रतिकार्य समूहको पहूँच सुनिश्चित गरी गैरखाद्य सामाग्रीको उपलब्धता सुनिश्चित गर्ने ।
- स्थानीय स्तरमा उपलब्ध सुरक्षित स्थलहरूमा अस्थायी आवासको व्यवस्था गरी विपद्को अवस्थाबाट जनजीवन सामान्य बनाउने ।
- अस्थायी वासस्थानको लागि उपयुक्त स्थलको पहिचान गरी आवश्यकताका आधारमा विपद्मा परेका व्यक्ति तथा परिवारहरूको पहुँच सुनिश्चित गर्ने र समुदाय स्वयमलाई व्यवस्थापन गर्न प्रोत्साहित गर्ने ।

मापदण्ड

- औषतमा एक परिवारका ७ सदस्यहरूको लागि १८ फुट साईजको त्रिपाल उपलब्ध गराउने ।
- प्रति प्रभावित परिवारका ७ सदस्यका लागि न्यूनतम एक जोडा लगाउने कपडा उपलव्ध गराउने ।
- हरेक परिवारलाई खाना बनाउने भाँडा उपलव्ध गराउने ।
- विद्यालय तथा सार्वजनिक स्थलहरूसँग अग्रिम रूपमा आवासका लागि समन्वय तथा समझदारी गर्ने ।

- शिविरका लागि योजना तर्जुमा गर्दा सांस्कृतिक तथा सामाजिक मूल्यमान्यताहरू एवं परिस्थितिलाई ध्यानमा राखिनु पर्दछ ।
- शिविर स्थापना गर्नका लागि विगतमा प्रयोग गरिएका ठाउँहरूको विवरण हेर्ने ।
- स्थानीय सरकार लगायत सरोकारवाला निकाहरूको समन्वयमा शिविरको स्थापना गर्ने ।

३१.७ स्वास्थ्य तथा पोषण

मुख्य विपद्को किसिम : बाढी, पहिरो, हिमपात, आगलागी, भूकम्प, कोभिड-१९ आदि ।
क्षेत्रगत अगुवा : जिल्ला जन स्वास्थ्य कार्यालय, जुम्ला
अनुमानित अवस्था :
हरेक वर्ष आउने विभिन्न प्रकोप र त्यसले पारेको प्रभावले सिंगो जिल्ला अति प्रभावित क्षेत्रको रुपमा पाईन्छ । कोभिड-१९ माहामारीका कारण पुरै जिल्ला प्रभावित भएको छ । विगतका विपद्हरूबाट प्रभावित भएका परिवारहरूको तथ्यांकलाई विश्लेषण गर्दा विभिन्न प्रकारका स्वास्थ्य समस्याहरु देखापर्न सक्छन ।

उद्देश्य :

- बाढी, पहिरो, आगलागी लगायत माहामारीजन्य रोगहरू झाडापखाला, हैंजा, तथा कोभिड-१९ आदी रोगको रोकथाम, नियन्त्रण तथा व्यवस्थापनका लागि प्रतिकार्य योजना निर्माण गर्ने ।
- मानव जीवन सुरक्षा तथा कल्याणका लागि उच्च जोखिममा रहेका समूहको स्वास्थ्य एवं पोषण सम्बन्धी आवश्यकताहरू पुरा भए नभएको सुनिश्चित गर्ने ।
- द्रुत लेखाजोखासँग एकीकृत गरि स्वास्थ्य तथा पोषणको द्रुत सर्वेक्षण क्षमतालाई सुदृढ पार्ने ।
- कोभिड-१९ अझैं पनि नियन्त्रणमा नआएको अवस्थामा तथा माहामारीको रुपमा फैलिने सम्भावनाको लेखाजोखा गरि क्षमतामा अभिवृद्धि गर्ने ।
- आधारभूत स्वास्थ्य सेवाहरूमा निरन्तर पहुँच सुनिश्चित गर्न, स्वास्थ्य शिविरको संचालन गर्न र प्रभावितलाई माथिल्लो निकायमा पठाउने संयन्त्रको विकास गर्ने ।
- पर्याप्त आपतकालीन आपूर्तिहरु र आवश्यक मानवीय स्रोतसाधन जुटाउनका लागि पहल गर्ने ।
- गर्भवती तथा स्तनपान गराईरहेका महिला एवं पाँच वर्षमुनिका बालबालिका जेष्ठ नागरिकका लागि पुरक खानाको व्यवस्थापन गर्ने ।
- भिटामिन ए/जुकाको औषधि, आइरन चक्की वितरण तथा प्रभावित बालबालिकाहरूका लागि खोप सम्बन्धी गतिविधीहरू सुनिश्चित गर्ने ।

विजया कुमारी प्रसाई
प्रमुख जिल्ला अधिकारी